

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Meddelelser

om

Helsingør Latin- og Realskole

i

Skoleaaret 1896—97,

udgivne af

Prof. Chr. Krüger,
Skolens Bestyrer,

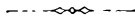
samt

Udsigt over

Helsingør Latinskoles Historie

af

Cand. mag. Ludvig Heuer.

Helsingør.

J. M. Welsch's Bogtrykkeri.
1897.

Udsigt

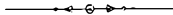
over

Helsingør Latinskoles Historie

af

LUDVIG HEUER,

cand. mag.

Min Hensigt med dette Arbejde har været at samle sammen, hvad jeg kunde finde Helsingør Latin-skole vedrørende i Fundatssamlinger, Tidsskrifter, selvstændige Arbejder og andensteds, og ved Hjælp af dette Materiale at give et saa vidt muligt sammenhængende Billede af denne Skole og det i mange Henseender ejendommelige Liv, som rørte sig i den i ældre Tid.

De ved Udarbejdelsen hyppigst benyttede Kilder have været: *Hofmans Fundatssamling*, Bind VII. (citeres nedenfor blot som »Hofman«); *Schacks Revision og Fortsættelse* af samme (»Schack«); »*Samlinger af Aktstykker til Helsingørs Historie*« i Aarsberetninger fra det kgl. Gehejmearkiv III. Tillæg S. 3 ff. og IV. Tillæg S. 3 ff. (»Aarsb. fra Geh.«); de i Helsingørs Skoleprogrammer for Aarene 1866, 1868 og 1870—77 af *Rektor Lassen* offentliggjorte Uddrag af Byens Arkiv og Kirkebøger (»Hels. Pr.«); *Boesen*: »Den ved Øresund beliggende anseelige Stad Helsingørs Beskrivelse« osv., Aalborg 1757 (»Boesen«); *H. F. Rørdam*: »Lærere og Præster i Helsingør fra Reformationen til 1617« i »Kirkehistoriske Samlinger«, 3die Række IV. S. 303 ff. (»Rørdam«); *Nyerup*: »Udkast til en Historie om de latinske Skoler i Danmark og Norge fra Reformationen af og til 1804«, København 1804 (»Nyerup«); *Paludan*: »Det højere Skolevæsen i Danmark, Norge og Sverig« (»Paludan«).

Foruden disse *trykte* Arbejder maa endnu nævnes som den ikke mindst vigtige Kilde et omfangsrigt Manuskript, betitlet: »Nogle Kilder til den nedlagde lærde Skole i Helsingør«, som Herredsfoged *Ole Lund* (født i Helsingør 1812, dimitteret fra Helsingør Skole 1831, død 1891) har forfattet i sin høje Alderdom, og som han tilligemed et andet, lige saa stort egenhændigt Skrift: »Nogle Skoleminder« et Par Aar før sin Død skænkede til Skolens Arkiv (et andet Eksempplar af begge Arbejder findes paa det kgl. Bibliothek.) Hovedindholdet af bemældte Manuskript, der bestaar af 286 tætskrevne Sider, er en Fortegnelse over, samt Afskrift eller Uddrag af Dokumenter vedrørende Helsingør Latinskole, som han har fundet 1) i Helsingørs Raadstuearkiv, 2) i Helsingørs lærde Skoles Arkiv, 3) i det kgl. Gehejmearkiv, 4) i Kongerigets Arkiv og 5) i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenets Arkiv.¹⁾ (Hvor »Lund« nedenfor citeres, menes dette Manuskript.)

Endelig har jeg hentet enkelte Oplysninger fra Regnskabsbøgerne i Hospitalets Arkiv (forinden dettes Flytning til København) og fra nogle Dokumentpakker i Provinsarkivet i København; dog har der paa Grund af Forholdene her kun kunnet være Tale om et løseligt Gennemsyn af det omfattende og ofte vanskelig tilgængelige Stof. Ogsaa af Pladshensyn har jeg maattet indskrænke mig en Del.

---

¹⁾ Et enkelt Afsnit, indeholdende en Fortegnelse over de Disciple, der ere dimitterede fra Helsingør lærde Skole fra 1721 til Skolens Nedlæggelse 1839, er trykt i Helsingør Skoleprogram for 1890.

Indledning.

De lærde Skoler i Danmark ere ligesom Skolevæsenet i det hele udgaaede fra Kirken, da i Middelalderen Gejstligheden var den eneste Stand, der sad inde med nogen Lærdom. Allerede tidlig opstod der i de større Byer Domskoler, i hvilke Undervisningen gaves af Domkapitelets Medlemmer, Kannikerne; her-til kom Klosterskoler ved de større Klostre. En saadan Klosterskole har der i Middelalderens Slutning sikkert ogsaa været i Helsingør, som det ses af en tilfældig Ytring i et gammelt Gavebrev¹⁾, udstedt i Helsingborg 1483, hvor der blandt andre Smaaejendomme i Helsingør, der skænkes til et Alter i et nyopført Kapel i Helsingørs Sognekirke, ogsaa staar anført »3 bodher norden nest skolen«, og da de øvrige Huse, der omtales i samme Passus, og som synes at ligge i Nærheden af hverandre, ligge ved »Klosteret« og Sognekirken, ledes Tanken nærmest hen paa det endnu bevarede og største af de 3 Klostre, som der dengang fandtes i Helsingør, ved hvilket jo ogsaa Skolen senere laa. Men i øvrigt vide vi aldeles intet om denne Skole før Reformationen.

Ved denne for Landet saa betydningsfulde Begivenhed bleve Munkene udjagne af Klostrene, og Klostergodset blev tilligemed Størstedelen af Kirkens øvrige umaadelige Ejendomme inddraget under Kronen, mod at Kongen skulde udrede det fornødne til Kirke- og Skolevæsen og de fattiges Underhold.

---

¹⁾ Se Aarsb. fra Gel.. III. T. S. 15—16 og Rørdam S. 304.

Allerede 14. Maj 1536 skænkede Christian III. Helsingør By til evigt Eje St. Nikolaj Kloster¹⁾ med alle dertil hørende Ejendomme og Jorder paa det Vilkaar, at det skulde omdannes til et Hospital og Sygehus. Men da dette Kloster snart viste sig for lille til at optage Byens fattige og syge, skænkede Christian III. ved et nyt Gavebrev af 10. Maj 1541 det endnu eksisterende Vor Frue Kloster med tilhørende Ejendele til samme Formaal; ligeledes forærede han dertil Alterjorderne, som hørte til Altrene i Byens Sognekirke, og andre Gaver kom senere til. I dette Kloster havde Latinskolen Lokale i den nederste Etage af den ud mod St. Annagade vendende vestlige Længe, og her vedblev den at være i over halvtredie Hundrede Aar, lige til 1807. I dette Aar blev den flyttet til sin nuværende Ejendom i Kongensgade, og da der netop i Aarene her omkring blev foretaget gennemgribende Forandringer i hele Landets lærde Skolevæsen, Forandringer, der altsaa indførtes ogsaa ved Skolen i Helsingør, og som tildels danne Grundlaget for det lærde Undervisningsvæsen her hjemme endnu den Dag i Dag, saa kan dette Tidspunkt passende sættes som Skellet mellem den gamle Skole med dens mange gammeldags Ejendommeligheder og vor Tids Skole.

Mit Hovedemne vil derfor blive en Skildring af Skolen i Tidsrummet fra Reformationen til Begyndelsen af vort Aarhundrede; i et Slutningskapitel skal jeg saa give en kort Oversigt over Skolen i Kongensgade.

---

¹⁾ Dette Kloster laa indenfor Svingelporten (Byens sydlige Port ud til søndre Strandvej) paa det Terræn, hvor endnu »Gammel Kloster« og andre Gadenavne minde derom; det blev rimeligvis nedbrudt i 17de Aarh.

Kapitel I.

Skolens økonomiske Forhold.

Som udgaaet fra Klosteret og med Lokale deri vedblev Skolen at høre med til Hospitalet og i al Fald tildels at have fælles økonomisk Styrelse med det.

Det, der hurtig gav baade Skolen og Hospitalet deres Betydning, var de mange Gaver, som strømmede ind til disse Stiftelser fra de danske Konger og fra private. Saavel Christian III som Frederik II skænkede saaledes Hospitalet flere Kongetiender og andre Indtægter, og 1555 fik Skolen sin første Donation, idet Christian III tillagde Skolemesteren (Rektor) Kongetienden af Udesundby Sogn (ved Frederikssund) og Høreren Degnerenten af Tikøb Sogn. Samme Konge gav ligeledes 6 Skoledisciple fri Kost paa Krogen, mod at de skulde synge og gøre Tjeneste i Sognekirken i Helsingør¹).

Faa Aar efter modtog Skolen en meget betydelig Gave af *Herluf Trolle* (der en Række Aar, 1544—54,

¹) Skolen saavel som Hospitalet hørte til Olai Menighed. Klosterets egen Kirke, den nuværende St. Mariæ Kirke, stod i lange Tider efter Reformationen øde (i et Kongebrev af 1573 er der endog Tale om at nedrive den), og da den endelig 1576 under Navn af Tysk Kirke blev indviet til Brug for de mange Tyskere og Nederlændere, der paa den Tid opholdt sig i Helsingør, navnlig paa Grund af Kronborgs Opførelse, kom den kun til at omfatte denne tyske Menighed.

havde været Kommandant paa Krogen) og *Birgitte Gjõe* ved Testament af 1. Jan. 1561¹⁾, hvorved der skænkedes den til evigt Eje en Gaard i Helsingør og 2 Haver mellem Byen og Slottet samt 2000 rhinske Gylden i Guld (en rhinsk Gylden = $\frac{9}{8}$ Rdl.). Renten af denne Kapital skulde hver Mikkelsdag uddeles til fattige Skolebørn for at holde Bøn i Olai Kirke²⁾; dog skulde Skolemesteren have 20 Joachimsdaler »for at føre des flittigere Tilsyn med fattige Skolebørn«. De 2000 Gylden bleve udbetalte i 2 Portioner (1000 rhinske Gylden og 1000 Rdl.)³⁾. I Aaret 1578 solgte Borgmester og Raad en Have (her nævnes kun én) som Herluf Trolle og Birgitte Gjõe havde testamenteret, til »Bekostning og Forbyggelse af en samme Skole tilhørende meget bygfældig Stenhusgaard«, hvorved indkom 75 Rdl., og 1586 fik Magistraten kgl. Bevilling paa at sælge den Skolen af Herluf Trolle og Birgitte Gjõe givne Gaard, hvis Vedligeholdelse krævede for store Udgifter, til Givernes Slægt og udsætte Pengene paa Rente til Fordel for Skolen; herved indkom 1000 Rdl. Hertil kom endnu en Sum af 150 Rdl., staaende i

1) I en Inskription i Olai Kirke paa en Tavle lige over for Prædikestolen findes ganske vist Aarstallet 1555, men dette er næppe rigtigt, se Aarsb. fra Geh. III T. S. 47 Note 5.

2) „ut scholastici singulis diebus mane et vesperi in hoc Templo convenientes pios psalmos canant, sacras lectiones recitent et preces pro Ecclesiæ et regni incolumitate faciant“ (fra Tavlen i Olai Kirke).

3) Med Hensyn hertil findes følgende Oplysninger: I 1568 (Herluf Trolle døde 1565) gav Borgmesteren i Helsingør Fru Birgitte Gjõe Kvittering for 50 Daler Rente af 1000 rhinske Gylden, hun havde i Leje af Borgmester og Raad sammesteds paa Helsingør Bys Skoles Vegne, og 1571 „Tirsdagen næst efter Trinitatis Søndag“ blev der af Magistraten givet Kvittering for Modtagelsen af 1000 Gylden gode Dalere fra Birgitte Gjõe til fattige Skolebørn; se Lund S. 8, Aarb. fra Geh. III T. S. 47 og Hels. Pr. 1866 S. 7.

Everl (?) Matzens Gaard, saa at Herluf Trolles Gave i 1629 ialt beløb sig til 3350 Rdl. (de 1000 rhinske Gylden = 1125 Rdl.); den allerstørste Del heraf var i lange Tider udlaant til Olai Kirke, der betalte Skolen Renter af Laanet.

1562 bestemtes ved et aabent Brev af Frederik II, at de 6 ovenfor omtalte Disciple, der hidtil havde haft deres Ophold paa Krogen, for Fremtiden skulde underholdes i Hospitalet, som derfor af Lensmanden paa Krogen aarlig skulde have en Læst Korn, Rug og Byg, en Td. Smør, et Par Øksne, 8 Svin og en halv Læst Torsk. Denne Ydelse betaltes senere (i Penge) af Amtstuen.

1565 skænkede Børge Trolle til Lillø 100 Daler, hvis Rente, 5 Daler aarlig, skulde fordeles mellem 5 af disse 6 Skoledrenge (den 6te skulde ligeledes have en Daler, af Kirkens eller de fattiges Indkomster), hvorfor de hver Søndag før »Tolvprædiken« i Hospitalets Sygestue skulde synge »O Gud, vi love Dig«, »thenn allermægtigste Gud til Loff og Ære, fattige Mennsker ther inde liggendes thill Husværelse og Trøst«.

Det følgende Aar (1566) overantvordede øverste Feltherre Daniel Rantzau Helsingørs Magistrat 700 Daler, som den »ærlige velagte Krigsmand« Thomas Holst paa sit Yderste skænkede til Hospital og Skole, saaledes at Indtægten af de 200 Daler deraf skulde anvendes »til Hielp at opholde ock fremdrage fattige, hielpeløse, wedtørfendis, ærlige Skole-Børn, hos hvilke got Haab er at kunde forbedris og oplevis udthi the frii Boglige Konster«; til Gengæld skulde Skolemester og Disciple daglig i Helsingørs Sognekirke til Aftensang synge denne Lovsang og Antiphona paa Latin: »Te Deum patrem ingenitum«. Disse to sidste Legater fandtes opslaaede paa 2 Trætavler, der sammen med en tredie, der bl. a. indeholdt Kong Christian III's

Donation 1555 til Skolemester og Hører, i forrige Aarhundrede hang i Brevkammeret paa Raadstuen¹⁾.

Til disse Legater kom endnu nogle (8) temmelig ubetydelige Donationer, hvortil Gavebrevene dog ere bortkomne²⁾; de paagældende Beløb stod i Ejendomme i Helsingør. Endelig var der skænket Skolen lidt Jordskyld og et Hus paa Lappen.

De nævnte Legater, hvoraf Herluf Trolles Gave udgjorde langt den overvejende Del, dannede Skolens Legatformue og eneste faste Kapital; den beløb sig 1741 til 7000 Sletdaler eller 4666 Rdl. 4 Mk. ($1\frac{1}{2}$ Sletdaler = 1 Rdl.) og 1759 til 6200 Rdl.

Disse Gaver vare dog for lidet at regne i Sammenligning med den kongelige Gave, som Frederik II, der i det hele interesserede sig saa levende for Skolevæsenet her i Landet, lod saavel Skole som Hospital tilflyde, samtidig med at han gav dem deres *første Fundats* af 27. Sept. 1573 (med Tillægsbestemmelser af 10. Okt. samme Aar), der begrundes med, at »Vi ere komne ud i Erfaring, hvorledes der skal ligge en saare liden Indkomst til de Fattige udi Hospitalet i Wor Køpstædt Helsingør, saa og til Skolen der sammesteds«. Da fik nemlig Dobbeltstiftelsen Kongetienderne af ikke mindre end 105 Sogne i Skaane, der indbragte ialt $3626\frac{2}{5}$ Skp. Rug og $6471\frac{3}{5}$ Skp. Byg. (Se Schack S. 296.) Da en Td. Rug eller Byg (à 6 Skæpper) kan sættes til $1\frac{1}{2}$ Rdl. (se Hofman V. S. 76), ses det, at det var en betydelig Sum, der saaledes aarlig kom Hospital og Skole til Gode; det blev fra nu af betydelige Stiftelser, hvis Glansperiode netop faldt i den følgende Tid.

¹⁾ Se Hofman S. 141 ff.; hos Lund S. 12 ligesom hos Hofman S. 69 staar Børge Trolles Legat kun opført med 75 Rdl. og Daniel Rantzaus med 150 Rdl.; maaske hidrører dette fra forskellig Møntberegning, jf. Lund S. 172 Note.

²⁾ De nævnes hos Lund S. 12 og 27 og hos Hofman S. 69;

Endvidere bestemte Fundatsen, at der skulde laves Skillerum paa Skolelofterne og indrettes 14 Kamre til 28 »Skolepersoner«, som tilligemed Skolemesteren og Hørerens skulde have Bolig og Underhold i Hospitalet »nu til Philippi og Jacobi Apostolorum Dag 1574«. Dette »Kommunitet« vedvarede, hvad Boligen angaar, saa længe Skolen havde Lokale i Hospitalet, medens Kosten, som vi skulle se nedenfor, senere blev ombyttet med Kostpenge.

Til det øvrige kom fornøden Ildebrændsel af Kronens Skove paa Hallandsaas.

Hospitalets Forstander (Hospitalsmesteren eller Økonomus) skulde modtage alle Skolens og Hospitalets Indkomster og besørge Udgifterne imod at allægge Regnskab hvert Aar til Borgmestre og Raad. Derfor skulde han have billig Løn og fri Kost for sig selv og Hustru, saaledes at han kunde holde saa mange Folk, som fornøden gjordes, »og dersom han ikke selv kan læse eller skrive, da skal Hørerens af Skolen, som haver Kost i Hospitalet, være pligtig at skrive for hannem Hospitalets Regnskab, Indkomst og Udgift«, for hvilket han skulde have 10 Daler om Aaret. Desforuden blev der beskikket 2 Borgere, som skulde have Tilsyn med Hospitalet. Disse, der bleve kaldte »de Fattiges Forstandere«, skulde tilligemed Økonomen indlevere deres Regnskaber til Borgmestre og Raad i Superintendentens, Sognepræstens og Kapellanens Nærværelse. Deres Løn blev Kongetienden af Burlöf Sogn i Skaane.

Endelig tillod Kongen, at 3 saakaldte Termine-Brødre eller Terme-Brødre 2 Gange om Aaret (deraf Navnet) maatte gaa om i Sjælland og indsamle, hvad Beboerne vilde give til Stiftelsen.

I en lang Række af Christian IV's Regeringsaar skete der ingen væsentlige Forandringer i Skolens og Hospitalets økonomiske Forhold, men saa kom i

Slutningen af samme Konges og Begyndelsen af Frederik III's Regering de mange Svenskekrige, som skulde faa en indgribende Betydning for begge. I et Kongebrev af 1644 til Superintendenten tilkendegives det, at da Hospitalet for Tiden paa Grund af Fjendernes Indfald ikke kunde oppebære sin Hovedindtægt, Tienderne i Skaane, skulde der indtil videre kun gives 2 Retter Mad (i Stedet for 3) til hvert Maaltid (dette kunde vel endda bæres!), og samtidig skænkede Kongen Hospitalet en Sum Penge; endvidere udstedte han samme Aar et aabent Brev, hvori det befaledes, at der aldeles ingen syge Soldater maatte indtages i Hospitalet, da Forstanderne klagede over ikke at kunne underholde de fattige, syge og Skolens Personer, som vare deri, og ved nye Breve af 1645, 48 og 58 søgte han og hans Efterfølger gennem Paabud og Donationer at støtte det, »paa det, at de Fattige kunde have nogen Underholdning, og Hospitalet ikke skulde blive ganske øde«.

Saa kom Fredsslutningerne i Roskilde (1658) og København (1660), hvorved Danmark mistede sine Besiddelser paa den anden Side af Sundet, og dermed Hospitalets og Skolens Hovedindtægter for bestandig vare tabte. Imidlertid gik det vel mere ud over selve Hospitalet end over Skolen, da det maa antages, at der først og fremmest blev sørget for denne efter Fundatsen af 1573. Som en Erstatning for det tabte blev det ved 2 Forordninger af 1661 befalet, at der i hver Kirke i samtlige Købstæder og Landsbyer i Danmark (undtagen København) og Norge paa Søn- og Helligdage skulde ombæres en Tavle, hvori enhver af Kristenkærlighed og Medlidenhed kunde give noget til samme Hospitals og Skoles Ophold. Det indkomne skulde indsendes til Biskoppen over Sjællands Stift, som aarlig hver Mikkelsdag skulde overantvorde det til Hospitalsforstanderne.

Imidlertid kom disse »Tavlepenge« ikke synderlig rigeligt ind, hvilket ses af forskellige Reskripter og kongelige Konfirmationer (1670 og 1700). Ved Bevilling af 1680 blev det tilladt, at Hospitalets Tavle ogsaa maatte omgaa i København, nemlig »udi Hellig Geistes Kirke til 7 Slets Prædiken, item til Onsdags Prædiken, hvor dend her i Staden holdes, og i dend Tydske eller St. Peders Kirke alletider, naar Prædiken sammesteds holdes«. Folk viste sig imidlertid stadig ikke særlig lystne efter at hjælpe Helsingørs Hospital og Skole, og derfor blev det 1739 paalagt Sjællands Stiftsøvrighed¹⁾ fra Hospitalsforstanderne at indhente Oplysning om, hvad Hospitalet af disse Tavlepenge i Danmark (undtagen København) havde oppebaaret i 10 Aar, og af det udfundne Beløb skulde saa $\frac{1}{10}$ igen fordeles paa de enkelte Stifters Kirker og af dem aarlig erlægges til Hospitalet, for at dette kunde nyde sine visse aarlige Indtægter af Tavlerne. Efter det Regulativ, Stiftsøvrigheden derefter affattede, bleve de enkelte Stifter ansatte til bestemte Beløb, tilsammen 1500 Rdl. Paa lignende Maade blev Forholdet ordnet i Norge.

Da Tavlerne ikke vare blevne ombaarne ved Aftensangen i Olai og Mariæ Kirker i selve Helsingør, blev det ved et Reskript af 1773 beordret, at dette for Fremtiden skulde ske.

Til selve Skolens hidtil anførte Indtægter kom i Tidernes Løb en Del nye, bestemte til Bedste for Lærerpersonele og Disciple, nemlig:

Nogle Kongetiender fra nedlagte Skoler ved Latin-skolernes Reduktion 1739, nemlig Kongetienden fra Drøsselberg Sogn (ved Slagelse), tidligere tillagt Rektoren i Korsør, fra nu af Rektoren i Helsingør, samt

---

¹⁾ Fra 1733 var Overinspektionen over Hospitalets Bestyrelse gaaet over til Stiftamtmanden og Biskoppen over Sjællands Stift.

Kongetienderne af Fodby Sogn (ved Næstved), tidligere tillagt Rektoren i Næstved, og Slangstrup, hidtil tillagt Rektoren i samme, hvilke begge nu henlægges til Konrektoren i Helsingør.

En Del Degnepensioner (ligeledes ved Resolution af 1739) fra Sogne i Holbo, Ljunge-Kronborg, Ljunge-Frederiksborg og Strø Herreder (ialt 78 Rdl. 4 Mk. aarlig), til Deling mellem Lærerne.

Fra *Øresunds Toldkammer* en mindre Sum til Hjælp for dimitterede Studenter.

Fra *Byens Kasse* en mindre, lidt vekslende aarlig Sum, til Lærerspersonalet, samt Renter af en gammel Kapital paa 208 Sletdaler, som Byen var Skolen skyldig.

Fra *Olai Kirke* 30 Rdl. aarlig til Husleje for Konrektor (siden 1739) og 6 Rdl. 4 Mk. til øverste Hører »for at catechisere hver anden Søndag«

Fra »*Fattiges Hus*« (o: Fattiggaarden) aarlig 2 Rdl. 4 Mk. til en Discipel for »Bøns Holdelse« samme-steds 2 Gange om Dagen og 5 Rdl. til 4 Disciple for Sang over de fattiges Lig paa Ny Kirkegaard.

Hertil maa endnu føjes (foruden Accidenser til Lærere og Disciple ved kirkelige Handlinger, hvorom nærmere senere) som indirekte Indtægter et Par *kongelige Privilegier*: saaledes gav Frederik IV. 1720 Skolen (ligesom Hospitalet, Olai Kirke og Fattighuset) et beneficium paupertatis, gaaende ud paa, at Indlæg, Breve og Bevisligheder, der maatte fremlægges i Retten i Tvistsager, vare fritagne for Stempelafgift, at Domme og Forretninger, der begæredes beskrevne, skulde meddeles paa »slet Papir« uden Betaling af Rettens Betjente, og at der af Panter, som ikke bleve solgte ved Auktion, ikke skulde erlægges Salarium. Endelig var det allerede 1645 forordnet, at det ikke alene ikke maatte formenes Helsingør Skole at musicere i Tysk Kirke, naar det begæredes, men at endog

ingen anden end de udj Helsingøer skole till nogen music med cantore der sammesteds skall brugis«.

Den 11. August 1752 fik Hospital og Skole deres *anden* (og sidste) *Fundats*; det hedder i denne med Henblik paa den første Fundats af 1573, at da Hospitalet er stiftet fornemmelig for Skolens Skyld, og da Disciplenes Tal mesten er vedblevet, medens Lemmernes er forøget, saa skal for Fremtiden den Proportion overholdes mellem Skolen og Hospitalet, at $\frac{1}{3}$ af Indtægterne (foruden de sædvanlige Indtægter af Kongetiender, Tavlepenge osv. havde Hospitalet dengang en rentebærende Kapital paa 26000 Rdl.) skal anvendes til Lærernes og Disciplenes Kostpenge samt Stipendier, $\frac{1}{3}$ til de fattige Lemmers Underhold og $\frac{1}{3}$ til de aarlige Lønninger for Rektor, Konrektor, Præsten, Forstanderen, Chirurgus og andre forhen regulerede, staaende Udgifter, til Bygningernes Reparation, Lys, Brændsel, Lemmers Begravelse osv. Den Skolen tillagte Tredjedel fastsattes til 1600 Rdl. aarlig.

Skolens Kapital (den ovenfor omtalte Legatformue) blev i Tidens Løb forøget dels ved nye Smaalegater¹⁾

¹⁾ Deriblandt Rektor Clods (Rektor 1711—47) Legatum Biblicum paa 66 Rdl. 4 Mk., hvis Rente skulde anvendes til Indkøb af 5 smaa Bibler til Uddeling mellem Disciplene, 1 i hver Klasse, paa den Betingelse, at de, der modtog dem, hver Dag skulde læse noget op deraf for Husfolkene i de Huse, hvor de logerede. Endvidere nævnes paa denne Tid særskilt i Regnskabsbøgerne Legatum Langianum, der dog vistnok er et af de ovenfor (S. 10) løselig omtalte, ældre Smaalegater (stiftet af Jakob Lange; en anden Mening hævdes, formentlig uden tilstrækkelig Grund, af Lund S. 270 Note); Kapitalen (166 Rdl. 4 Mk.) stod i Øresunds Toldkammer, der betalte Skolen Rente deraf. Af denne Rente fik Rektor Halvdelen og 2 Disciple hver $\frac{1}{4}$. Legatet udbetaltes i Regnskabsaaret 1746—47 af Toldkammeret med 177 Rdl. 8 Sk., hvorefter Renten fremtidig beregnedes. Derimod findes de øvrige mindre Legater (Børgertrolles osv.) ikke omtalte i denne Tids Regnskaber; de vare gaaede op i Herluf Trolles Legat.

dels ved Overskudspenge af Skolens Distributioner, som Tid efter anden udsattes paa Rente, men særlig fik den 1772 en meget betydelig Forøgelse, nl. 4581 Rdl. 3 Mk., som Hospitalet efter Stiftsøvrighedens Kendelse blev fundet forpligtet til at udbetale Skolen som den tilkommende, idet den i Fundatsen af 1752 befaledede Proportion mellem Hospital og Skole ikke var bleven overholdt. Det var den daværende dygtige Rektor Baden,¹⁾ der med megen Anstrængelse og trods mange Ubehageligheder udvirkede dette.

Denne betydelige Kapital i Forbindelse med de Overskudspenge, som Skolen erhvervede ved, at der fra Hospitalet i Overensstemmelse med Fundatsen udbetaltes Kostpenge for et vist Antal Disciple (først 33, senere 42) uden Hensyn til, at disse Kostpenge paa Grund af Skolens ringe Frekvens ikke alle bleve forbrugte, vare de væsentligste Aarsager til den stærke Stigning, der paa denne Tid fandt Sted i Skolens Kapitalmasse.

Under samme Rektor blev den første Grund lagt saavel til Skolens fysiske Samling som til dens Bibliothek. 1772 bevilgede Stiftsøvrigheden nemlig, at der af Skolens Midler maatte anvendes et Beløb af 50 Daler straks og siden 10 Daler aarlig til Anskaffelsen af »en liden apparatus physicus«, og ved Reskript af 17. Marts 1774 blev det efter Indstilling af Biskoppen bestemt, at »da den latinske Skole havde Evne til at anvende Noget paa en Bogsamling«, skulde der aarlig anvendes 50 Rdl. af Skolens Midler til Indkøb af Bøger, til hvilke der skulde indrettes Skabe eller

---

¹⁾ Jakob Baden (1735—1804) var Konrektor i Helsingør 1766—71 og derefter Rektor til 1780, da han blev Professor eloquentiæ ved Københavns Universitet. Han er Forfatter til latinske Ordbøger, Skolebøger o. a. samt Oversætter af antike Forfattere.

Værelser paa Skolen. Beløbet skulde leveres Rektoren, der efter Biskoppens Approbation havde at besørge Bøgernes Indkøb og Betaling samt en Fortegnelse over samme.

I 1804 skal en Pastor Vinholt have skænket 200 Rdl. til Bibliothekets Forøgelse, hvilke maa være gaaede op i Skolens øvrige Kapitaler (Selmer: Akademiske Tidender 1835, S. 243.)

Kapitel II.

Undervisningen.

Undervisningen i Latinskolerne efter Reformationen blev ordnet efter en fælles Plan ved *Kirkeordinansen* af 1537, hvori det bestemtes, at der i hver Købstad i Landet skulde være en latinsk Skole (og kun én), medens alle andre Pogeskoler skulde nedlægges. Der skulde ikke læres andet end Latin, »fordi latine Skoler fordærves gjerne af de danske og tyske Skoler; ogsaa søge de mere deres egen Fordel og Forbedring end Børnenes, de som læse Græsk og Hebraisk, som det vel kender sig selv«. (Se Nyerup S. 5 ff.)

Allerede i den nederste Lektie (○: Klasse), den saakaldte Sinkelektie, skulde der, efter at Bogstaverne og Stavning vare lærte, tages fat paa Latinen, idet ABC-Bogen tillige indeholdt Fadervor, Trosartiklerne o. desl. paa Latin. I denne og de følgende Lektier fortsattes derefter med latinsk Grammatik og Forfatterlæsning, og allerede i 2den Lektie begyndte Disciplene at øves i at tale Latin, og andet end dette maatte der ikke tales i de højere Lektier; tillige skulde de her øve Stil og gøre Epistler eller Vers paa Latin. Den øverste Lektie, den saakaldte Mesterlektie, var for dem, der vare saa vidt, at de kunde »skrive og tale ret og god Latine.... Dennem maa Skolemesteren

vel forelæse noget Fundament udi Græsk. Men dog saa, at det skeer foruden al Afdrag og Forsømmelse udi Latinen. Thi deres Mening er ulidelig som ville, at Børnene skulle lære Græsk og Hebraisk, førend de faae noget fremmelig forbedret sig udi Latinen«.

Skoletiden skulde være inddelt paa følgende Maade: Om Morgenen fra 6 Slet og til 8 Slet skulde i hele Skolen Grammatica flittig øves. Kl. 8 skulde Disciplene i de øverste Lektier søge Koret (o: Gudstjenesten i Kirken), og imidlertid skulde de nederste overhøres i Skolen. Naar de saa vare komne fra Kirken, skulde de »med maadelig Røst« oplæse Catechismum og derefter gaa hjem. Fra 12 til 1 skulde Børnene kun synge og det »ikke under enfoldige Noder aleneste, men ogsaa Discant«. Under et Slet skulde hver af Lektierne have sin Øvelse for sig. Kl. 2 skulde atter de af de øverste Lektier søge Koret og imidlertid de nederste overhøres. Under 3 og 4 Slet skulde atter Lektierne adskilles og hver have sin Øvelse for sig selv. Disse Bestemmelser gjaldt for Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag. Om Onsdagen skulde der overhøres i alle Lektier, »at der bliver da en saare flittig Øvelse«. Derefter gaves der dem »Materie« til Epistler el. Vers, »hvilke de skulle paa sin Tid lade tilsyne«, og saa havde de Hjemlov, naar Sangen var ude i Kirken efter 8 Slet; de skulde da ikke møde mere den Dag i Skole eller Kirke. Lørdagen var forbeholdt Gudstjeneste med Oplæsning og Udlæggelse af Skriften.

Paa Nationalsynoden i Antvorskov 1546, der skulde paaskynde Kirkeordinansens Fuldbyrdelse, blev det fastsat, at alle Rektorer saa vidt muligt skulde iagttage en vis Ensartethed i Læremaaden; Normen herfor blev forfattet (paa Latin) af Biskop Palladius og sendt til alle Skoler i Afskrift, indeholdende de (latinske)

Lærebøger, som skulde bruges. Om Disciplene hedder det her: Skolaster, som give sig af med Drik eller Nattesjov paa Gaderne eller søge Krostuer eller befatte sig med scortatio, Slagsmaal eller lignende Excesser, skulde først revses, dernæst fjærnes fra Skolen og tilsidst bør Øvrigheden anmodes om ogsaa at udjage dem af Byen.

Ogsaa Lærerne faa deres Instruks, der lyder saalunde: Hvis nogen af Hørerne indfinder sig beruset paa Skolen eller findes særlig pryglelysten (plagusus), saa han ikke overholder den rette Grænse i at revse, skal han afsættes med Skam. Desuden bør ingen bruge Ferlen, hvorved Drengenes Lemmer kunne tage Skade, men bør ellers revse dem med Ris; dog maa Ferlen benyttes, hvis en eller anden Ribaldus (=: Rebel) skulde sætte sig op imod Rektor eller Hørere¹⁾.

Disse Regler vise Tidens Brøst og maa naturligvis ses i Forhold til Datidens Sæder; at de vare nødvendige, vise mange Eksempler saavel for Hørernes som for Disciplenes Vedkommende. Ligeledes er der ingen Tvivl om, at Ferlen²⁾ og især Riset have været flittig brugte, og oprørende Mishandlinger vare langt fra sjældne. I al Korthed kan da Undervisningen i Latin-skolerne i Danmark efter Reformationen til langt op mod vort Aarhundrede maaske bedst karakteriseres ved disse 3 Ord: Latin, Kristendom, Prygl.

I Skoleplanen kom efterhaanden, men langsomt, nye Fag til, saaledes at de større Skoler (i Stiftsbyerne) i Reglen gik i Spidsen, og de mindre saa efterhaanden

¹⁾ Disse Bestemmelser ere genoptagne i Christian V's danske Lov 2—18—11 og 2—18—12.

²⁾ Ferlen var »et Straffeinstrument af Træ, i den ene Ende forsynet med en rund Klump eller med en flad Skive, men besat med Søm eller Knopper af Metal og med et Hul i Midten«. Slagene dermed tildeltes paa den flade Haand, dog ogsaa undertiden paa Ryggen; se Odense Skoleprogram 1853, S. 8.

fulgte efter. Saaledes indførtes først Græsk og Hebraisk (jf. allerede Kirkeordinansen), derefter Mathematik, Fysik, Geografi og Historie (alt i Begyndelsen kun i Mesterlektionen), men disse rigtignok i meget ringe Omfang¹), endvidere »Calligrafi«, ligesom Musica (Sang og Musik) stadig vedblev at spille en betydelig Rolle. Med Modersmaalet gik det yderst ringe, smaa Tilløb til Indførelsen af dette fandt Sted under Christian IV, men det blev ikke til noget, og lange Tider gik hen uden synderlige Fremskridt paa dette Omraade. Det var egentlig først ved Skoleforordningen af 1739, at det danske Sprogs Plads i Skolen sikredes; det bestemtes her, at Skoleundervisningen hver Dag skulde begyndes med gudelig Sang og Læsning i Bibelen, alt paa Dansk. I det danske Sprog skulde udarbejdes Breve, Fortællinger og Taler, og ligeledes skulde alle Bøger, der skulde læres udenad, saa snart som muligt forfattes i det danske Sprog osv. (Se Nyerup S. 211—213). Paa denne fornuftige Bane gik man videre ved Guldbergs Skoleforordning af 1775, hvori det bl. a. fremhæves, at der skulde lægges megen Vægt paa »Modersmaalets Dannelse«. Men et andet Spørgsmaal er ganske vist, om det ogsaa skete i Praksis, og her skortede det netop særlig paa dette Punkt.

Som Forholdene ovenfor ere fremstillede i Almindelighed for det her omhandlede Tidsrum, have de ogsaa udviklet sig i Helsingør, og der er her ikke særlig meget at tilføje. Boesen²), der 1752 blev

¹) I Geografi benyttedes nogle Steder Jacobæus' Compendium geographicum (paa Latin naturligvis), i hvilken Danmark behandledes i 10 ganske smaa Linjer (52 Ord!), Norge i 6 Linjer (29 Ord) og Sverig i 5 Linjer (23 Ord), og saa var nok endda Kvaliteten ringere end Kvantiteten; se E. Holm: Danmark-Norges indre Historie 1660—1720 I. S. 398—99.

²) Ludvig Boesen. født 1733, kom ved Faderens Død til Helsingør. Ivis Skole han frekventerede fra 1745 til 1752;

dimitteret fra Helsingørs Skole, giver i sin »Helsingørs Historie« en Skildring af Undervisningens Stade paa hans Tid. Han siger her (S. 160 ff.): »Hvad Disciplenes Fremgang og Information angaar, da har det nu i lang Tid mesten haft sig saaledes. Inden en Discipel naar 3die Lektie, kan han begynde at tyde en Autor og gøre Stil etc. (paa Latin naturligvis). Inden han naar 4de Lektie, har han begyndt paa Græsk og ved noget af Theologi, Historie og Geografi. Inden han kan komme i 5te Lektie, udfordres ej alene en jævn Stil, men og næsten at kunne gøre et Par latinske Vers. En stor Del af Novo Testamento, Historien, Geografien, Theologien udkræves og temmelig expedit. Men i Mesterlektien kommer ingen, uden han har læst en latinsk Poet, lært at tyde et Kapitel i den hebraiske Bibel, kan recitere Dicta classica paa Græsk og Hebraisk, har begyndt paa Filosofien, kan hele Historiam Universalem & Geographiam. Udi Mesterlektien, foruden de adskillige Slags Stile med Variationer og Vers at gøre, udfordres og at elaborere imellem et græsk og hebraisk Pensum, noget og i danske Vers at udføre, undertiden danske ubundne og bundne Orationer, latinske Orationer. Alle forom-mældte Videnskaber og dertil Sphærica (∴ Astro-nomi), Ethica, Physica, Metaphysica, Logica etc. forklares og eksamineres hver paa sine Timer. Visse Timer læres Arithmetica, da Skolen har sin Skriv- og Regnemester, som nu paa nogle Aar har været en af Hørerne. En af Hørerne er og altid Cantor, som

---

allerede i Skoletiden begyndte han at sysle med historiske og topografiske Arbejder og lagde derved Grunden til sit første Skrift, »Helsingørs Historie«, der udkom anonymt i Aalborg 1757. Han blev senere Præst paa Fyn og døde 1588 midt under Konfirmationshøjtideligheden, medens han knælede ved Kirkens Alter. Se Kirkehist. Samlinger 3. Række IV.. S. 629 ff. og Dansk biografisk Lexikon.

dels øver Disciplene i at synge, dels visse Timer informerer i Vocal-Musique. Visse Timer om Ugen indfinder en Musicantor sig, som informerer de Disciple, som dertil have Lyst, i Instrumental-Musiquen*. Manser heraf, at Latin stadig er Hovedsagen, og at i øvrigt Forholdene ganske stemme med de ovenfor fremsatte almindelige Bemærkninger.

Et andet Viduesbyrd om Undervisningen i Helsingør i en lidt senere Tid have vi af *Henrik Steffens*, der som Dreng opholdt sig her 1779—85 og i det meste af denne Tid gik i Latinskolen. Han fortæller i sine Livserindringer (*Was ich erlebte*, S. 37 ff.), at der i nederste Klasse saa godt som ikke blev læst andet end Latin; ved Siden af Grammatiken blev Eutropius læst, og en latinsk Oversættelse af Luthers Katekismus skulde (ligesom Bibelhistorien) læres udenad; lidt Græsk blev vistnok ogsaa læst, derimod var der ikke Tale om almindelig Historie eller Realfag. I 2den Klasse (flere end disse 2 gennemgik han ikke, da Faderen allerede 1785 blev forflyttet til Roskilde) nævner han som læst Cornelius Nepos og nogle Bøger af Justinus samt det nye Testamente paa Græsk; kun det rent grammatikalske optog Opmærksomheden.

Om Skolelokalet og Undervisningen fortæller han desuden følgende: En stor kælderagtig, lav Hvælving blev i Midten baaren af en kort, plump Søjle¹⁾; ved denne blev Hvælvingen delt i 4 Dele. Naar man aabnede Døren, stod til venstre, parallelt og noget fra hinanden, 2 bruntmalede Borde med Bænke paa

¹⁾ Man ser heraf, at det oprindelig udelte Lokale allerede dengang ligesom den Dag i Dag var delt i flere mindre Rum ved Skillevægge; derimod siger Boesen (S. 159), at Skolelokalet paa hans Tid bestod af 4 »Gevælvter«, der hvilede paa 5 paa Skolegulvet fritstaaende Piller. De nævnte Skolerum synes altsaa at være indrettede i Tiden mellem 1752 og 1780; maaske er det sket ved en Reparation af Skolen, som foregik 1756.

begge Sider og i Midten en Stol til Læreren. Til højre for Søjlen fandtes samme Indretning for 2den Klasse og til venstre bag Søjlen for 3die. Til højre over for denne Klasse var Pladsen tom, en stor Ovn opfyldte den kun tildels. Skolen begyndte Kl. 9; Kl. 10 traadte en Discipel fra 3die Klasse hen til Søjlen og raabte: »hora decima sonat«, og paa lignende Maade gik det Kl. 11. Kun den øverste Klasse, hvor Rektor underviste, var afsondret fra de andre, og Rektor¹⁾ gav Signalet til Skoletidens Ophør (Kl. 12 for Formiddagens Vedkommende), naar han aabnede Døren og gik gennem de nederste Klasser.

Altsaa endnu paa denne Tid vare de forskellige Klasser, undtagen Mesterlektien, hver med sin Hører (Hørerne vare Klasselærere, ikke Faglærere) som alle-vegne fra gammel Tid forenede i ét Lokale; at der i et saadant har været et rart Spektakel og Virvar af Stemmer, behøver ikke at nævnes. Desuden se vi, at naar 3 af de 4 Klasser have kunnet være samlede i ét af de ved Skillevejge opstaaede Rum, kan Elevernes Antal ikke have været stort.

At selv paa dette sene Tidspunkt de korporlige Revselsler have staaet i Flor, nævner han ogsaa, idet han taler om en Lærer, der hver Dag benyttede Riset, som han i Slutningen af Timen lod en af Disciplene hente oppe i hans Bolig oven paa; videre fortæller han, hvorledes han, skjönt en af de flittigste Disciple, dog en Dag opnaaede for en ubetydelig Forseelse selv at komme til at smage Riset, hvilket fyldte ham med en saadan Trods og Uvilje mod Læreren, at han efter den Dag paadrog sig mange Revselsler, indtil det kulminerede en Dag, da Rektoren tilfældigvis kom ind og saa bemældte Lærer staa og sparke

¹⁾ Det var paa den Tid Normanden Treschow, senere Professor i Filosofi i København og Christiania og norsk Minister; han var Rektor i Helsingør 1780—89.

til Steffens, som han havde grebet i Haaret og kastet om paa Gulvet. Riset lod han forfærdige af en betroet Elev; men Drengene vare dengang ikke dummere end Skoledrenge i Almindelighed: de havde udfundet, at naar de enkelte Kviste, hvoraf Riset var sammenbundet, vare spaltede, saa kunde de bindes meget fast sammen uden at faa nogen særlig Haardhed, og at Slaget netop da kom til at lyde højt. At de saa hylede i vilden Sky, naar Slagene ramte dem, er det unødvendigt at tilføje. Desuden øvede de sig i Fritimerne ved at slaa sig med snoede Lommetørklæder i at udholde Haanddask.

De nyere Sprog havde, som man har set, endnu ikke fundet Plads i Skolen, hvilket først skete ved Skolereformen i Begyndelsen af dette Aarhundrede, idet da Fransk og Tysk indførtes som Fag; fra 1810 ansattes ogsaa Lærere i Engelsk. Dog omtales det, at allerede fra 1770 blev Rektor Baden særlig lønnet (120 Rdl. aarlig af Skolens Midler) for at læse Fransk, Tysk (og Engelsk?) med de Disciple, der ønskede det. Denne Undervisning hørte vistnok atter op ved hans Forflyttelse 1780, men i 1790 opnaaede Konrektoren efter Ansøgning en Lønningsforhøjelse af 250 Rdl. mod paa lign. Maade at give fri Undervisning i Fransk.

I Biskop Balles Visitatsbog staar (under April 1800) anført følgende Fag som »eksaminerede« i alle Skolens Klasser: Hebraisk, Græsk, Latin, Historie, Religion og Geografi; der tilføjes, at »hos de fleste sporedes god Kundskab. Kun havde nogle tilvant sig en syngende Tone, som blev advaret imod. Mesterlektien fik Stil og gjorde den vel«.

Saa kom endelig den store Skolereform (ved Plakater af 1805 og 1806 og Skoleloven af 1809), hvorpaa det lærde Skolevæsen her i Landet endnu for en stor Del er bygget. Dens Hovedresultater vare,

»at ligesom Theologien ikke mere var det væsentlige eller næsten eneste Studium ved Universitetet, hævedes den nære Forbindelse mellem Skole og Kirke; det specielt theologiske Præg forsvandt af Undervisningen og Livet i Skolen; Overtilsynet var ikke længere gejstligt, alle Kirkeforretninger og den særlige Skolegudstjeneste¹⁾ ophørte; Faglæsning indførtes, og Lærerne udsondredes fra Gejstligheden som en Stand for sig med egen Forberedelse og Eksamen. Uligheden i de pekuniære Betingelser for Skolernes Virksomhed udlignedes; man blev ikke længere betalt, men maatte betale for at gaa i Skole, og fuld Undervisning i Realfagene gennemførtes for de studerende, men endnu ingen særskilt Realundervisning« (Paludan S. 85). Men dermed ere vi med ét Spring komne bort fra den gamle Skole med dens mange Ejendommeligheder og over i den rent moderne Skole. Ret karakteristisk er det, at det netop var samtidig med disse Reformers, at Helsingør Latinskole flyttede (1807) fra den gamle Klosterbygning til sin mere moderne Bygning i Kongensgade. Selv Lærerpersonalet blev næsten helt forandret, idet der af de gamle Hørere kun var én, der ved Reorganisationen 1806 gik over til den nye lærde Skole som (første) Adjunkt; ellers var Lærerpersonalet, der bestod af Rektor, Konrektor og 2 Adjunkter, nyt. Skolen havde kastet den gamle Ham paa flerdobbelt Vis.

¹⁾ Endnu i 1812 afgav Rektoren i Helsingør Erklæring over en Forespørgsel fra Universitetsdirektionen om Disciplenes Kirkebesøg. Han formener, at dette alene bør være Forældres og Værgers Sag, men er dog villig til, naar det befales, at gaa ind paa, at en Tredjedel af Disciplene søger hver Højmesse, men hans Tid tillader ham ikke at være tilstede personlig og føre Opsynet.

Kapitel III.

Skolens Disciple.

Hvad der erfares om Disciplene i Helsingør, deres Skolegang og øvrige Forhold, falder ganske i Traad med, hvad der vides om Skolelivet i gamle Dage overalt her i Landet; de samme, i mange Henseender mærkelige og fra vore Dages Skoleliv saa afvigende Fremtoninger og Livsforhold traadte ogsaa frem i denne By ¹⁾.

Efter Reformationen bestod Latinskolerne Disciple for Størstedelen af fattige Børn fra By og Land, thi de mange adelige Børn, der i den katolske Tid havde søgt Skolerne for gennem dem at opnaa de høje gejstlige Præbender, der hovedsagelig vare forbeholdte dem, forsvandt nu af Skolerne, da dette Forhold ændredes ved Reformationen, og bleve i Stedet for opdragne af Privatlærere hjemme. Det kunde endogsaa meget godt betale sig for mindre bemidlede Borgerfolk at sende deres Børn i Latinskolerne, thi rent bortset fra den høje og Gud velbehagelige Stilling som Præst, disse en Gang kunde naa — dette var jo

---

¹⁾ Om Skolelivet her i Landet i ældre Tid kan man faa Oplysninger f. Eks. i en Række interessante Artikler af Professor Henrichsen i Odense Skoleprogrammer 1853 - 71 og i nogle Afhandlinger af Vilh. Bang i Histor. Arkiv 1886 og sammes »Latinskoleliv og Studenterliv« 1892.

i de Tider Latinskolernes eneste Formaal —, saa fik de paa den Maade Børnene forsørgede for en lang Aarrække; Skolepenge eksisterede ikke ¹⁾, og Disciplene kunde uden Vanskelighed ved Stipendier og Biforretninger opholde Livet uden Hjælp hjemme fra. Dette var vel ogsaa en af Grundene til, at man blev meget længe i Skolerne, saa at en Skoletid paa 15–20 Aar var meget almindelig: Skolelivet med det sikre daglige Udkomme var ofte at foretrække for Opholdet ved Universitetet i København, hvor det maaske kunde være vanskeligt nok at bjærge sig. Det var altsaa tildels voksne Karle, der gik i Skolerne; et betegnende Bevis herpaa fra Helsingør Skole have vi deri, at da Karl XII i Aaret 1700 gik i Land ved Humlebæk, og der derfor ogsaa i Helsingør opstod stor Skræk for Fjenderne, udrustedes Skolens Disciple sig og dannede et ikke ringe Korps, tilmed da, som det fortælles, mange samtidig gav sig ind i Skolen for derved at slippe for at tjene i Krigen; Rektoren selv, Magister Gosche. (el. Goiske) ²⁾, paatog sig at kommandere dem, men saa blev Freden kort efter sluttet, og der blev intet videre af. (Boesen S. 300).

Vi skulle nu omtale nærmere, hvorledes Disciplene i Helsingør fik deres Underhold. Efter at der allerede af Christian III var sørget for 6 Disciples Underhold paa Krogen (senere i Hospitalet) til Løn for Kirke-tjeneste, kom under Frederik II Fundatsen af 1573, hvorved i det hele 28 Disciple fik Fribolig og Kost i Hospitalet. De skulde være fattige og uden formuende Familie samt af saadanne Evner, at der kunde have Haab om, at de i Fremtiden kunde blive dueelige til at tjene Religionen og Riget til Bedste. Superinten-

¹⁾ Se dog Odense Skoleprogram 1870 S. 33 Noten, hvor der ogsaa tales om Foræringer til Lærerne paa visse Mærkedage.

²⁾ Død 1711 under den store Pest, som bortrev ca. en Tredjedel (henved 2000 Mennesker) af Helsingørs Befolkning.

denten i Sjælland samt Sognepræsten og Kapellanen i Helsingør skulde efter Skolemesterens Forslag vælge disse Børn, der da indtoges paa Kost i Hospitalet, hvilken de skulde beholde i 6 Aar, naar der havdes godt Haab om dem, og de skikkede sig vel. Hver Discipel skulde nyde Spise 2 Gange daglig, Middag og Aften, og til hvert Maaltid, baade Kød- og Fiskedage, have 3 Retter Mad ¹⁾ og 1 Pot Øl; Hospitalsmesteren skulde paase, at der bryggedes godt Øl, og at Maden kogtes vel, »saa at ingen mærkelige Brøst findes eller og Klage derover kommer«.

Som andre Steder, hvor et lignende »Kommunitet« indrettedes, fik ogsaa Helsingørs Disciple deres Leges (Ordensreglement); disse, der stamme fra Frederik II's Tid og ere rigelig iblandede med klassiske og Bibelcitater, findes i et latinsk Manuskript i Provinsarkivet og gengives her i forkortet Oversættelse (jf. Boesen S. 236):

1. Disciplene skulle takke Gud daglig for hans Velgerninger mod alle.

2. De maa ikke kaste sig over Maden ligesom Svin, men skulle først bede med blottede Hoveder og foldede Hænder.

3. Efter Bordet skulle de ligeledes takke Gud for hans Velgerninger (mange Bibelcitater).

4. Naar de læse til eller fra Bordet, skulle de bede for Kirken, Medlemmerne af det kgl. Hus, Rigens Raad, Kommandanter og andre Øvrigheds personer af gejstlig og verdslig Stand.

5. De maa ikke lægge Armene paa Bordet som udannede og tølperagtige Mennesker, men skulle sidde med oprejst Hoved og Krop.

¹⁾ Af gamle Regnskabsbøger i Hospitalets Arkiv ses, at Fisk af forskellig Slags (Aal, Torsk, Kuller, Plynder; Klipfisk) have spillet en meget betydelig Rolle.

6. Naar de have spist, skulle de hver Dag vekselvis læse et Kapitel af Bibelen og ikke tilsmudse den med urene Fingre eller overklatte den med Blæk eller beskadige Bladene »under Straf af Pisk i Skolen«.

7. Derefter skulle de musicere.

8. Tilsidst skulle de i Skolemesterens og Hørerens Nærværelse disputere og repetere det, de have lært i Skolen, og det med Maadehold uden Kiv og Strid.

9. Ved Bordet maa de kun tale lidet og paa Latin til Øvelse i dette Sprog.

10. De skulle holde sig fra Banden og anden uanstændig Tale ¹⁾).

11. De maa intet tage med sig af, hvad de levne, men Levningerne skulle fordeles mellem fattige Skolaster udenfor Klosteret. Derfor skal der ved de 3 Borde staa 3 »Notarer«, som nøje skulle passe paa, og enhver, som letsindig handler derimod, skal lide den foreskrevne Straf.

12. Levningerne skulle efter Bordet uddeles ved en af Notarerne i Hørerens Nærværelse og uden Persons Anseelse.

13. Stedets Tjenere maa de ikke anklage falskelig eller modsætte sig; den, der forsynder sig herimod, straffes efter Forseelsens Størrelse med Pisk, Arrest (custodia coercetur) eller Udelukkelse fra Maaltiderne.

14. Paa offentlige Steder skulle de ærbødig tage Hatten af for Adelsmænd, Præster, Raadsherrer, ældre Folk, ærbare Matroner osv.

15. De skulle allevegne opføre sig skikkelig og anstændig.

16. De skulle afholde sig fra Værtshuse og Utugtshuse.

¹⁾ non jurent de Deo, de morte et quinque vulneribus Christi, nec secundum illam communem et Diabolicam jurandi consuetudinem de peste, de gallica scabie osv.

17. I Skolen skulle de indfinde sig i Læsetimerne.

18. Naar der bliver prædike for Kongen eller Kommandanten, skulle nogle Disciple tilligemed Rektor være tilstede.

19. I Spisestuen skulle de indfinde sig om Formiddagen Kl. 10 og om Eftermiddagen Kl. 5.

20. De maa ikke forsømme den sædvanlige Gudstjeneste.

21. Før de begive sig til Kirken, skulle de samles i Skolen og saa gaa derhen i Orden, som det sømmer sig.

22. De maa ikke gaa fra Kirke, før Gudstjenesten er til Ende.

23. De skulle være skikkelig og anstændig klædte, og Kapperne maa de ikke bære løst hængende over Skuldrene, men skulle være iførte dem.

24. Naar en fattig Discipel dør, skulle 4 Disciple synge over ham ved Graven.

25. De maa ikke kives og trættes med Borgerne eller andre.

26. Naar de forurettes, maa de ikke tage sig selv til Rette, men skulle klage til Skolemesteren; thi det sømmer sig ikke at være Dommer i sin egen Sag.

27. De skulle gaa i Seng Kl. 9 om Sommeren, Kl. 8 om Vinteren.

Disse Bestemmelser give maaske bedre end noget andet et Indblik i Livet, som det foregik hver Dag. Det kan ikke undre at se den megen Kirkegang og Bøn; vi have allerede tidligere set, at efter Kirkeordinansen var der med selve Skolegangen forbundet 2 Gange Bøn i Kirken daglig, i al Fald for de større Elever, saa at Disciplene sikkert ikke have savnet gudelig Opbyggelse¹⁾. Ligeledes nævnes Disputere-

¹⁾ Ogsaa til at prædike havde de største Disciple (efter Boesen S. 165) undertiden Adgang i en lille Kirke, hørende til »de Fattiges Hus».

øvelser efter Bordet, hvilke naturligvis skulde foregaa paa Latin¹⁾. Da der her som i andre Skoler ved Bordet kun maatte tales Latin, kan Samtalen vel ikke antages at have været særlig livlig og underholdende. Ogsaa det, der omtales i Paragrafferne 11—12 er vel kendt andensteds fra: der fandtes ligefrem udenfor Alumnernes Kreds »Ekspektanter«, der havde Ret til Levningerne fra de riges Bord. Hvad der anføres med Hensyn til Klædedragten (§ 23), maa særlig opfattes som gældende de faa velhavende Folks Børn, der mulig kunde lade sig forlede til for stor Flothed til de øvriges Forklejnelse; ved kirkelige Forretninger skulde der bæres en sort eller mørk Dragt eller i al Fald en mørk Kappe. § 25 endelig leder Tanken hen paa de dengang hyppige Bataljer mellem Skoledrenge og Krambodsvende, Adels Tjenere eller (udenfor Byerne) Bønderne. Et ret alvorligt Sammenstød af denne Art med Folk fra Landet fandt Sted udenfor Helsingør i Aaret 1578, og Sagen kom for Retten. Den 13. Juni samme Aar mødte nemlig paa Raadhuset i Kronborg Slotsherres, Superintendentens, Borgmester og Raads Nærværelse Ridefogeden til Kronborg med flere Bønder og klagede over nogle Skolepersoner (11 i Tal), som forgangen Søndag havde været i Slagsmaal med Bønderne udenfor Byen og havde slaaet dem med Sten »baade Saar og blaa«, hvorefter de vare undløbne, indtil de

---

¹⁾ Endnu i Forordningen af 1739 bestemmes det, at i de Skoler, »hvor Disciplene spises«, skulle alle Disciple af øverste Lektie Middag og Aften holde exercitia disputatoria, og 1767 blev det efter Indstilling af Biskoppen resolveret, at i de Skoler i Sjællands Stift, hvor der var Rektor og Konrektor, skulde Disciplene i Mesterlektionen i disses Nærværelse 4 Gange om Aaret holde Orationer, 2 Gange paa Latin og 2 Gange paa Dansk.

næste Dag bleve fængslede. Flere af Klagerne vare blevne saarede, en Bonde havde saaledes 3 Saar i Hovedet, og en var slaaet »noget ilde paa Kæbebenet«. Skoledisciplene, der havde været ude i Skoven efter »Maj« (Bøgegrene), paastod, at de først vare blevne overfaldne af Bønderne med lange Spyd, men kunde ikke benægte, at de havde slaaet med Sten. Slotsherren paa Kronborg krævede Dom og Ret over disse Personer, der uden skellig Grund havde overfaldet kgl. Majestæts Bønder og Tjenere. Paa Biskoppens og Borgmester og Raads Forbøn erklærede han sig tilfreds med, at bemældte Skolepersoner først straffedes med Fængsel nogle Dage eller Uger, siden straffedes i Skolen og Hovedmændene forvist, samt at der ydedes Skadeserstatning; desuden forbeholdt han sig at sende sit Bud til Skolen, naar de skulde straffes der, for at paase, at Straffen fuldbyrdedes, som det sig burde. Skulde Disciplene finde paa senere at ville hævne sig og fejde, skulde Sagen staa aaben, og de skulde lide tilbørlig Straf paa Ære og Hals uden al Naade og Forbøn. Bønderne erklærede sig ligeledes tilfredse hermed, dog at deres Badskær-Løn betaltes; noget senere bestemtes denne til 30 Mk., og 2 Bønder fik for »Skade og Sprække« ialt 5 Daler; en afslog at modtage noget. (Troels Lund, Danske Samlinger 2den Række VI., S. 331).

At det heller ikke indenfor selve Hospitalets Mure altid gik saa fredeligt til, som det skulde, viser en Historie, der foregik et Par Aar efter; skønt den var foregaaet inden Døre, og skønt Skolemesteren i de Dage havde stor disciplinær Myndighed overfor Disciplene, kom dog ogsaa den offentlig frem og skaffede oven i Købet Skolemesteren, Albret Hansen, en Reprimande i Retten. 1581 gav denne nemlig Møde paa Raadstuen »og forhandlede om allehaande

Ulempe, som befandtes med de Skolepersoner, som underholdes udi Hospitalet, sønderlig en med Navn Christen, som havde gjort Oprør og Parlemeute udi Konvent eller Kommunitetstuen, slaget en Jernlysestage sønder, item slaget en Dør sønder paa Degnekamrene og andet saadant. Og fandtes Skolemesters Ulempe, at han ikke holder saa tilbørlig Straf over Personerne, som hannem burde. Var og nærværendes Niels Hører, som klagede over fornævnte Christen for Ulempe og Trusel mod hannem etc. Og som Skolemester nu lod sig høre, var han mere Niels imod end med. Og endnu advaredes Skolemester, at han tiltænker at holde god Omgjængelse med hans Hørere, at hvis efter denne Dag nogen Ulempe sker enten med Slagsmaal eller i andre Maade, da vil man det vide hos hannem og hannem derfor tiltale«. (Rørdam S. 326).

Samme Aar tog Skolemesteren sin Afsked. Aaret efter (1582) udstedtes til Hospitalsforstanderne en kgl. Befaling, der maaske sigter til denne samme Sag, eller ogsaa har der kort efter fundet nye »Uskikkeligheder« Sted mellem Disciplene. Det hedder deri, at da Kongen har erfaret, at der blandt Skolepersonerne med Kost »nogen sig hafver möget modtvillig, uskickelig og utilbørlig forholdet«, saa befales det Hospitalsforstanderne, at de med Skolemesteren skulle paase, at »the udi Lærdom og Lefnet skicke och forholde thennom tilbørligen«, og hvis nogen forholder sig anderledes, skal han straks udsættes fra Almisse og Kost og en anden træde i hans Sted. (Hofman S. 97).

Fællesspisningen i Hospitalet varede for Disciplenes (og Hørernes) Vedkommende ved til Aar 1720, da Frederik IV. ved en Resolution af 5. April satte ugentlige Kostpenge i Stedet for Kosten. Det hedder i denne Resolution: Efterdi vi af Hospitals-

forstanderens Erklæring have erfaret, »at samme Hospital kiendeligen skal tage Skade, saa fremt den hidindtil sædvanlige Spiisning, baade for de fattige Lemmer og for Skolen, skulle continuere« osv., — saa approberes Forslaget om, at Skolens Spiisning separeres fra Hospitalet, saaledes at enten Hospitalsforstanderen eller, hvis han ikke vil, en anden god Mand og Borger i Byen kunde antage sig Skolens Disciple at »spise« for en vis Betaling af de Midler, som dertil ere lagte, enten i Korn eller Penge, samt at Hospitalets Lemmer for Fremtiden i Stedet for Kost skulle have Penge, . . . »hvorved da den store og kostbare Husholdning med mange Tjenestefolk, samt Heste, Køer, Vogne og Redskab at holde, hvorved Hospitalets Indkomster skal have forsvunden, kunde ophøre og ophæves, og hvad som ved samme Sparsommelighed vindes, igen til flere Hospitalslemmers Underholdning kunde anvendes«.

Herefter skulde 29 Disciple (en 30te Portion hørte til Rektors Indkomster, til en Famulus) hver ugentlig have 4 Mk. 6 Sk. i Kostpenge (Lemmerne fik derimod kun 3 Mk.); dog fik de selv ingen Gavn af de 6 Sk., thi af disse skulde først Skolens Skrivemester have en Rdl. ugentlig, og det overskydende henlagdes til de Disciple, som ikke havde Kost, ligesom de tidligere havde nydt Levningerne af Maden.

For Resten havde der (efter Hofman S. 71) i lange Tider ikke været mere end 18 Disciple til at nyde Kosten, og da Rektor Clod 1711 tiltraadte Rektoratet og mange Aar derefter (altsaa ogsaa efter Forandringen 1720) var der kun 7—8. Hvad der i samme Aaringer var sparet ved Vakancerne, blev oplagt til Hospitalet, indtil der (vistnok 1739, se Lund S. 120) blev truffet den Foranstaltning, at det, som for Fremtiden indkom af Vakancerne, alene skulde komme Skolen til Gode.

Ved den nye Fundats af 1752 bestemtes det, at 33 Disciple skulde have Kostpenge à 4 Mk. ugentlig; dog behøvede der ikke absolut at være 33, idet det skulde komme an paa, hvor mange kvalificerede der fandtes. Kostpengene kunde nydes i 4, 5 eller i det allerhøjeste 6 Aar. Det gentages her, at det skulde være virkelig fattige, der skulde nyde godt deraf, og Skolemesteren skulde paase, at Stipendia ikke »fortæres af saadanne, som blot for Stipendier at nyde gaar i Skolen.«

Kostpengene skulde udbetales kvartalsvis af Forstanderen til Rektor, og af denne ikke til Disciplene selv, men til de Mænd i Byen, hos hvem Disciplene vare tagne i Kost, eller til dem, som af Forældre eller Formyndere vare udnævnte til at have Tilsyn med dem.

Fra 1772 blev Antallet af de af Hospitalet til Skolen betalte Kostpengeportioner forøget fra 33 til 42; dette var en Følge af de ovenfor (S. 16) omtalte Bestræbelser af Rektor Baden for at faa det i Fundatsen befalede Forhold mellem Hospital og Skole anerkendt. Men da der ikke var saa mange Disciple, som virkelig nød Kostpenge, blev det overskydende lagt til Skolens Kapital¹⁾.

Det var ikke alene for de fattige Disciples Kost og Logis, at Skolen sørgede, ogsaa deres *Beklædning* tog den sig af. Renterne af Skolens Legatformue (Herluf Trolles Legat) benyttedes nemlig hovedsagelig til en aarlig Uddeling af Klæder, og at det ikke er Smaating, det her drejer sig om, fremgaar af Skolens Udgiftsregnskab for 1629, der bl. a. indeholder følgende Poster:

---

¹⁾ Paa samme Maade staar stadig i Regnskaberne opført Kostpenge og Løn til 4 Hørere, skønt der paa denne Tid kun var 3. Det er Fundatsen, der har været det bestemmende.

Den nederste Hører til				
Klæder	4	Daler ¹⁾		
Givet for et Stykke Engelsk	80	—		
For 18 Al. Hamburger Klæde	18	—		
For et Stykke Klæde.....	9	—		
For 160 Al. Vadmel à 24 Sk.	60	—		
For 100 Par Handsker				
à $6\frac{2}{3}$ Sk.....	10	—	1 Mk.	11 Sk.
Til 18 Personer i Skole-				
mesters Lektie, hver 2 Mk.				
til et Par Sko.....	9	—		
Givet Skomageren for 60 Par				
Sko, som Skolemesteren				
annammede, og som bleve				
uddelte i de andre Lektier,				
hvert Par 28 Sk.	26	—	1	—
For 100 Par Hoser à 20 Sk.	31	—	1	—
Betalt for 14 Kjorteler af				
Engelsk og Hamburger-				
klæde, for hver 2 Mk.	7	—		
For 24 Par Engelsk Bukser,				
Parret 1 Mk.	6	—		
For 43 Kjorteler af Vadmel				
à 10 Sk.	6	—	2	— 14 —
For 78 Par Bukser af Vadmel				
à 6 Sk.	7	—	1	— 4 —
For Lærred, 24 Al. à 8 Sk.	3	—		

Ialt 277 Daler 3 Mk. 13 Sk.

Uddelingen fandt højtidelig Sted hver Mikkelstdag, ved hvilken Lejlighed Herluf Trolles Gavebrev oplæstes, og Magistraten og Sognepræsten vare nærværende ²⁾).

¹⁾ Der menes her Sletdaler à 4 Mk.

²⁾ Flere Steder nævnes Sognepræsten i Tikøb som repræsenterende Biskoppen ved denne Lejlighed, se Hels. Pr. 1866 S. 27 og 67.

Senere (fra 1719) traadte ogsaa her Penge i Stedet for selve Brugsgenstandene; i 1720 udbetaltes saaledes efter Skoleregnskabet 335 Sletdaler til 31 Disciple. Fra 1741 udelukkedes de, der fik Kostpenge af Hospitalet (de øverste Lektier), fra Deltagelse i Uddelingen af »*Klædepengene*«, undtagen for saa vidt som de paa Grund af stor Trang gjordes delagtige i Overskudspengene.

Fra 1723 uddeltes saakaldte »*Bøssepenge*« til de fattige Disciple i de nederste Lektier; herom hedder det: »Anno 1723 den 27. Nov., som var Lørdagen foran første Advents Søndag, er udi Guds Navn begyndt at uddeles Bøssepenge til de fattige Disciple af nederste Lektier, som ikke have Kostpenge«. Disse beløb sig i Tiaaret 1723—33 til 1211 Sletdaler 1 Mk. 8 Sk.

Undertiden uddeltes ogsaa *Bøger*¹⁾ som Præmier til flittige Disciple; saaledes fortæller Steffens (Was ich erlebte S. 46 ff.), at han efter den offentlige Prøve, hvorved han opflyttedes i en højere Klasse, tilligemed andre dygtige Elever som Flidspræmie fik et theologisk, eksegetisk Skrift (han var dengang 12 Aar!). Han læste det aldrig, men frydede sig over det pæne Læderbind og de forgyldte Bogstaver.

For *Dimittender* fandtes et Par mindre Pengelegater. Saaledes var det fra gammel Tid Skik, at de, der efter endt Skoletid drog til Universitetet (»deponerede«), af de fattiges Kasse paa Øresunds Toldkammer modtog ved St. Hans Dag hver 10 Sletdaler (jf. S. 14); dog blev der senere ikke givet mere end 5, 3 eller 2 Rdl. til hver, »eftersom ingen anden Grund kan vises til denne Gave end Praksis«. Saaledes blev der efter Skoleregnskabet givet de 10 Dimittender

---

¹⁾ Udgifterne hertil ligesom til andre Smaaaydelser (Medicin, Hjælp til at deponere for o. l.) toges fra Overskudspengene.

i Aaret 1740 hver 2 Rdl. i »*Toldkammerpenge*«. Dette Legat synes at være ophørt i Regnskabsaaret 1761—62, som har følgende Anmærkning: »I dette Aar kan ikke anføres det beneficium om Toldkammeret for Candidati academiae, thi det blev forrige Aar afslaget, skjønt det har været ved Magt fra forrige seculo.«

Ved Fundatsen af 1752 bestemtes det, at da der af den Skolen tillagte Tredjedel (1600 Rdl.) af Hospitalets Indtægter efter Betaling af Kostpenge til Lærerpersonele og Disciple, endnu blev 144 Rdl. tilovers aarlig, saa skulde deraf de 75 anvendes til et Stipendium til 3 Disciple (25 Rdl. hver), som havde frekventeret Skolen mindst 3 Aar, at nyde det første Aar paa Universitetet. De øvrige 69 Rdl. skulde uddeles i Portioner paa 6, 8, højst 10 Rdl. til de Disciple, som ikke nød Kosten. Stipendiet betegnes i Hospitalets Regnskabsbøger som »*Increment-Stipendiet*«.

Til samtlige Stipendier skulde Rektor gøre Forslag, der skulde paategnes af Skolens Forstandere eller Inspektører og approberes af Biskoppen.

Det ikke mindst ejendommelige Forhold ved Skolelivet i gamle Dage vare de mange *kirkelige Forretninger*, som besørgedes af Skolepersonalet. Ikke alene Skolemester og Hørere, men ogsaa de større Elever gjorde nemlig Degnetjeneste i Kirkerne og Hospitalet, idet de ledede Sangen og gik Præsterne til Haande; derfor kaldtes ogsaa de større Disciple almindelig *Skoledegne* i Modsætning til de mindre, Peblingene, hvilket Navn gerne udledes af lat. papa, altsaa »Præstespiner«.

Saaledes fik, som ovenfor (S. 7 og 9) berørt, 6 »Degne« Ophold først paa Krogen, senere (1562) i Hospitalet paa det Vilkaar, at de skulde »flitteligen altid vare paa og være tilstede at sjunge og gjøre slig Tjeneste inden Kirken ther sammesteds (∴ Olai),

som thet sig bør« (jf. Børge Trolles og Daniel Rantzaus Gavebreve). I 1578 udgik der fra Kronborg en kgl. Befaling til Borgmesteren i Helsingør, at eftersom Kongen har ladet indrette en tysk Kirke i Helsingør, og der er Brøst for en Degn, da skal Borgmesteren dertil antage en tjenlig Person, som forstaaer Tysk og Latin, og give ham til aarlig Løn 10 gamle Daler, halvsyvende Alen Engelsk, halvsyvende Alen Fordug, fem Alen Sardug og fem Alen Lærred, samt Øl og Mad i Hospitalet. Af de Skolepersoner, som underholdes i Hospitalet, skulle endvidere 6 stedse med den tyske Degn vare paa i den tyske Kirke, naar Prædiken holdes. Hvad dernæst Kirken paa Kronborg angaar, saa forordnedes det 1582, samtidig med at der skulde ydes den af Kongen nylig antagne »Tydske Prædikanter« Kostpenge af Tolderen og Toldskriverne i Helsingør, at der af disse samme skulde betales 4 Daler Kostpenge maanedlig til hvert af de 4 Skolebørn, »som med Sang og anden Del skulde vare paa Tjenesten i Kirken der paa Slottet«.

Endelig havde ogsaa Hospitalet sine Skoledegne; saaledes omtales i Reskriptet af 1720 2 Disciple, som ere Degne til Hospitalet og holde Bøn 4 Gange om Dagen, hvorfor de oppebære hver 2 Rdl. 4 Mk. aarlig foruden Offer paa Offerdagene¹⁾. Denne Udgift paa 5 Rdl. 2 Mk. vender stadig tilbage i Hospitalsregnskaberne (med en kort Afbrydelse 1791—94) lige til 1806, da det staar anmærket, at den er bortfalden, fordi Skolens Disciple ikke længere holde Bøn i Hospitalet.

En særlig Slags Degne vare de saakaldte *Løbedegne*, Skoledisciple, der bleve udsendte til de Landsogne, der laa indenfor en Omkreds af 2 Mil fra

---

¹⁾ Boesen nævner (S. 162) de 3 øverste Disciple som Degne »udi Hospitalerne«.

Købstaden, for der at gøre Degnetjeneste, hvortil ogsaa hørte at undervise Bønderbørnene; dette skete paa den Maade, at de samlede disse en Gang eller to om Ugen i et eller andet Bondehus og der gentog noget af Luthers Katekismus, nogle Salmer og Bønner saa ofte, til der blev hængende noget fast i Børnenes Hukommelse. Ofte endte da Undervisningen med et Gilde hos Husejeren. Saadanne Løbedegne har der vel ogsaa været ved Helsingør Skole, skjønt der ikke omtales noget nærmere derom; i al Fald forordnedes det ved et Kongebrev af 1574 (se Dansk Magasin VI. S. 191), at alle Sogne i Sjællands Stift, som laa indenfor 2 Miles Omkreds fra en Købstad, skulde have deres Degne fra Skolerne og ikke »Sædedegne«, »der ere til Skade for fattige Peblinge og Skolebørn, som skulle være det efter Ordinansen.« Den hele Indretning, der gav Anledning til mange Uordener og maatte være til megen Skade for Studierne, blev afskaffet under Christian V., der ansatte faste Sædedegne i alle Sogne. Til Erstatning for de Indtægter, Skolerne derved mistede, maatte Sædedegnene betale dem en Afgift, Degnepension ($\frac{1}{5}$ af Degnekaldets Kornindtægt¹⁾). Paa den Maade ere vel ogsaa de ovenfor (S. 14) omtalte Degnepensioner opstaaede, skjønt de ganske vist først kom til Helsingør Skole i en noget senere Tid (jf. Lund S. 216).

En Indtægt havde Disciple (og Lærere) ogsaa af en Bøsse, som blev ombaaren i Kirkerne hver Lørdag Aften og Helligaftenerne, da de sang »Discant« i Koret; disse saakaldte *Discantpenge* bleve fordelt mellem Skolemester, Hørere og Disciple.

At desuden *Tiggeri* af Skoledisciple omkring i Byerne i ældre Tid var meget udbredt, ja endog ved

---

¹⁾ Se Paludan S. 24 og Danske Lov 2—15--13.

Lovbestemmelser var sat i System¹⁾, samt at fattige Disciple ofte fik Kosten paa Omgang hos godgørende, velstillede Borgere, efter at Underholdet i Kommunitet var bortfaldet, turde være en bekendt Sag.

Til sidst bliver at omtale de *Accidenser*, som Disciplene saavel som Lærerpersonalet havde af deres »Opvarning« ved Begravelser og Bryllupper, for hvilket der gaves Betaling efter bestemte Takster. Saaledes blev i Aaret 1578 følgende »Ordinants« bevilget med Slotsherrens og Superintendentens Samtykke angaaende Discantsang ved Brudemesser i Helsingør:

»Først naar Skolemesteren med sine Hørere og Disciple synge en hel Messe paa Discant i Brudevise, da skal Brudgommen give Personerne, som synge, en gammel Daler til Bøger og Papir, og Skolemesteren eller Hørerne ingen Part at have deri med dem i nogen Maade, men skal derimod indbydes frit til Bryllupsmaaltid og vederfares det bedste; og da skal ej heller gives Skolepersonerne nogen anden Gave med Mad eller Øl for deres Umage, men at være tilfreds med forskrevne Daler.

Naar de synge baade i Kirken, som nu er sagt, og siden paa Bryllupshus til og fra Maaltid, item Bruden følge med Sang til Brudehus og gøre i slig Maade den Tjeneste, dem bør, og skille sig høvisk og vel, da skal gives Personerne Mad og Øl i Brudegaard efter gammel Sædvane og da ingen gammel Daler. Og Skolemester og Hørere at indbyde, som før er nældt; vil og Brudgom ellers dem forære, Skolemester eller Hørere, det staa i hans eget Kaar.*

1591 bevilgedes i Anledning af en ny Skolemesters Tiltrædelse, at »naar hele Skolen ganger for Lig, skal gives 1 Daler, og naar halv Skolen ganger, skal gives $\frac{1}{2}$ Daler.« De Penge, der saaledes indkom, skulde

¹⁾ Se f. Eks. Histor. Arkiv 1886, I. S. 100 ff.

ligesom Discantpengene og andre uviste Indtægter deles ligelig i 3 Parter mellem Skolemesteren, Hørerne og Skolen (vil vel sige Disciplene).

I en lignende Anledning bestemtes 1602 følgende Takst: »For Lig at hente, den hele Skole: 1 Daler, den halve Skole: $\frac{1}{2}$ Daler. Dog, naar Salme synges, efter Ligprædiken er gjort: $1\frac{1}{2}$ Daler. Af disse Peninge skal Skolemesteren have $\frac{1}{3}$, Hørerne $\frac{1}{3}$ og Skolepersonerne $\frac{1}{3}$. Item naar der synges Discant i Bryllup, skal derfor gives 1 Daler. Den skal Skolemesteren ene beholde, er 1 Daler. End af Discantes Penge, naar omsynges Juleaften, Nytaarsaften og til Martini Episcopi Aften, da nyder Skolemesteren $\frac{1}{3}$, Hørerne $\frac{1}{3}$ og Skolepersonerne, som med omsynger, $\frac{1}{3}$.«

Endelig fastslog Anordningen af 7. Nov. 1682 følgende Reglement, indrettet af Stiftamtmand og Biskop, med Hensyn til Latinskolens Accidenser ved Begravelser og Brudevielser¹⁾:

1. *Begravelser.*

a. For Sang af hele Skolen: 4 Rdl., for en enkelt Lektie: 4 Mk., for 2 Lektier: 8 Mk., for 3 Lektier: 2 Rdl.; for Eftersang, efter gammel Skik: 3 Mk.; naar Skolen tager mod Liget ved Kirkeporten, som sædvanlig: 1 Rdl.; Discanterne, som synge over Graven, som sædvanlig: 24 Sk.

b. Naar et Lig nedsættes i Kirken, uden Ligprædiken: 2 Rdl. Til hvilken Kirke eller Kirkegaard *de* end henbæres, som begravnes, naar Kl. er 12, gives alligevel til Skolen 4 Mk.; dog de fattige, som begravnes paa Ny Kirkegaard, kun 8 Sk. for hver.

¹⁾ Se Hofman S. 72; i Hels. Pr. 1866 S. 27 omtales et Reglement for Ligbegængelser af 1684, hvor Summerne afvige en lille Smule fra Opgivelserne hos Hofman; navnlig nævnes: »For hel Skole med latinsk Sang: 10 Rdl.« (med dansk Sang derimod 4 Rdl.).

Kirkeværgerne maa ingen Grav lade aabne, førend Rektors Seddel forevises, at Skolen, efter denne Takst, er betalt.

2. *Brudevielser.*

a. Sker Copulationen i Huset, enten den gør Tjeneste eller ej, gives til Skolen 4 Rdl.; er Brudgommen af Rangen, gives 8 Rdl., og da skal Skolen være forpligtet at synge en dansk Salme før og efter Copulationen, om det begæres.

b. Men begæres Musique over Borde, da derom at akkordere med Vedkommende, som hidindtil har været i Brug. For Musiquen i Kirken ved Brudevielser og Barnedaab forholdes som tilforn.

De Accidenser, der faldt af Begravelser, deltes mellem Skolemester, Hørere og Disciple. For Regnskabsaaret 1. Jan. 1740 til 1. Maj 1741 staa opført følgende herhen hørende Poster:

Ligpenge af Fattiges Hus til 4 Disciple for at synge over de fattiges Lig paa Ny Kirkegaard, er det aarlig visse Tillæg (jf. ovenfor S. 14): 5 Rdl.

Ligpenge af danske og tyske Kirke og Kirkegaard: 33 Rdl. 2 Mk. $5\frac{1}{3}$ Sk.¹⁾

Notaripenge til visse Disciple, som forestaa Kirkesangen, nemlig af alle Lig, som ikke ere Kirkelig, à hver Lektie 8 Sk.: 12 Rdl. 5 Mk. 12 Sk.

Af Indtægterne ved Brudevielser fik Rektor den ene Halvdel og Hørerne den anden, medens Disciplene intet fik heraf.

---

¹⁾ Denne Post udgør rimeligvis (ligesom de andre) alene Disciplenes Del.

Kapitel IV.

Skolemesteren og Hørerne.

Skolemesteren ansattes i den ældre Tid af Magistraten med Samtykke af Biskoppen (»Scholarcha«) og Sognepræsten, Hørerne af Magistraten efter Skolemesterens Indstilling og med Sognepræstens Samtykke. Skolemestrene skulde (i al Fald ved de større Skoler) være Magistre, og dette er ogsaa Tilfældet med de fleste Rektorer ved Helsingør Skole. Hørerne skulde have Baccalaurationen eller senere den 1675 af Griffenfeld anordnede examen philosophicum, men i det mindste ved de mindre Skoler vare de i den ældre Tid ofte kun Studenter, ja endog Mesterlektianere, saa at Adskillelsen mellem Lærere og Disciple kunde være temmelig svævende.

For Resten betragtede saavel Skolemesteren som Hørerne deres Stilling nærmest blot som et Gennemgangsled til Præstestanden; denne var jo i de Tider saa godt som det eneste Maal for Studeringerne, og Skoleundervisningen var anlagt paa at tjene som Indledning dertil; derfor se vi ogsaa en Mængde Rektorer og Hørere i Helsingør senere blive Præster (Provster, Biskopper), og denne Opfattelse af Skolevirksomheden var en væsentlig Aarsag til det store Antal Rektorer og Hørere, der i Tidernes Løb har været i Helsingør.

Fra 1551, da den første os bekendte Rektor nævnes, til Skolereformen 1806 kendes saaledes ikke mindre end 42 Rektorer¹⁾ (og saa mangler der endda vistnok enkelte), hvilket giver en Gennemsnitstid af kun ca. 6 Aar for hver. Undertiden vare i den ældre Tid Rektor- og Præstestillingen forenede; saaledes var H. Christensen Sthen først Skolemester 1565—66, derefter Kapellan ved St. Olai Kirke 1566—70, hvorefter han forenede begge Stillinger til 1573 (74), da han frasagde sig Skolemesterembedet. »Mester« (o: Magister) Alexander Hansen Lejel føjede 1597 til sin Skolemesterstilling den nyoprettede Tjeneste som Aftensangsprædikant (anden Kapellan).

Hørernes Antal til de forskellige Tider retter sig naturligvis tildels efter Elevantallet. Straks efter Reformationen, da Skolerne i Modsætning til den katolske Tid gennemgaaende vare daarlig besøgte, fandtes der kun én Hører i Helsingør tilligemed Skolemesteren, men da Disciplenes Antal i Slutningen af det 16de Aarhundrede og længe efter steg betydelig, kom 1576 en anden til, 1591 en tredje og 1617 en fjerde (se Rørdam S. 346); til disse. Forøgelse af Lærerpersonalet svarede en tilsvarende Tilvækst i Lektiernes Antal. Senere er endnu en Hører kommen til, thi i Skoleregnskaberne for 1674 og følgende Aar nævnes 5 »Collegæ« og fra 1679 4 Collegæ ordinarii og en »nederste Collegæ«. Det er vel denne femte Hører der hentydes til i et Kongebrev af 1649, hvori der

¹⁾ Den sidste var dog egentlig kun Konrektor, men da der ingen Rektor var, styrede han Skolen fra 1804 til 1806; en detailleret, af biografiske Oplysninger ledsaget Fortegnelse over alle overhovedet kendte Rektorer, Konrektorer og Hørere i Helsingør findes i den oftere citerede Artikel af Rørdam (til 1617) og i en Afhandling af F. E. Hundrup »Lærerstanden ved Helsingørs lærde Skole« i Roskilde Skoleprogram 1860 (lige til Skolens Nedlæggelse).

staar: »eftersom j ydermeere giffuer tilkiende, at skolen udi bemældte Helsingør tiltager och der udoffuer at holdes en hører fleere end tilforne, som nu paa nogen tiid skall haffue kaast udi hospitalet ved skolemesterens og hørerens bord och den endnu haffuer och giffues en ringe løn af byen, underdanigst begierende, at samme persone maatte ochsaa hereffter der bevilges kaast, da ere vi i liige maade naadigst dermed tilfreds, dog de andres tall, vere sig aff skolebørn eller hospitalslemmer, dermed uforringet.«

Paa denne Tid vare Lektierne 6 i Tal: suprema, quinta, quarta, tertia, secunda og prima.

Fra 1708 nævnes atter kun 4 Hørere, og dette blev nu i længere Tid det staaende Tal. I en af Helsingør Magistrat om Byens Forhold affattet og til Stiftsøvrigheden indsendt »underdanigst Demonstration« af 1751 omtales saaledes en 5te, en 4de, en 3dje og en 1ste og 2den Lekties Hører (disse 2 nederste Lektier vare siden 1682, med en Afbrydelse 1696—1713, forenede under 1 Hører). En af Hørerne (den nederste) fungerede tillige som Cantor; derimod var Musicantor, der underviste de Disciple, der havde Lyst dertil, i Instrumentalmusik, en udenfor Skolen staaende Person (jf. ovenfor S. 23). Paa denne Tid var Disciplenes Antal stærkt aftaget, idet det gjerne beløb sig til 40—60 eller endnu mindre (jf. Lund S. 114). I 1759 gav en Hørers Død Anledning til, at Hørernes Antal blev reduceret til 3, og den afdødes Indtægter bleve fordelte mellem det øvrige Lærerpersonele. Samtidig bleve vistnok de 2 nederste Lektier ophævede; i Kæmnerregnskaberne finde vi nemlig nu kun anført en 5te, en 4de og en 3dje Lekties Hører, og saaledes holdt det sig Aarhundredet ud. Denne Reduktion stemmer godt med, af efter Forordningen af 1756 skulde nederste Klasse, siden ogsaa næstnederste, nedlægges ved de større Latinskoler,

idet disse efter Almueskolevæsenets bedre Ordning ikke længere behøvede at være Forberedelsesskoler. (Se Paludan S. 57.) Endelig blev i 1803 endnu en Hørerplads inddraget, og det bestemtes, at 5te og 4de Lekties Hørere skulde besørge det ledige nederste Hørerembedes Forretninger saavel i Skolen som i Kirken. Skolens Elevantal opgives samtidig til kun 14.¹⁾

Til det nævnte Skolepersonale maa endnu fra 1739 føjes en Konrektor²⁾, som der efter Skoleforordningen af nævnte Aar skulde være ved hver Skole, og som skulde dele Undervisningen i øverste Klasse med Rektor. Ved denne samme Forordning bleve Rektorer saavel som Konrektor kgl. ansatte, Konrektor dog efter Indstilling af Biskoppen, der ogsaa udnævnte Hørerne efter Rektors Forslag. (Se Paludan S. 54.)

Lærerspersonalets *Indtægter* vare af meget forskellig Art og ere tildels allerede blevne berørte i det foregaaende. Vi skulle her omtale de vigtigste.

I. Om de Lærerne tillagte *Kongetiender* og *Degnepensioner* er der talt ovenfor (S. 7 og 13—14); ligesaa om en mindre aarlig Ydelse fra *Olai Kirke* (S. 14).

II. *Fribolig, Kost; Kostpenge og Løn af Hospitalet.* Før Fundatsen af 1573 synes Byen en kort Tid at have bestridt Udgifterne til Skolemesterens og Hørerens Kost, ligesom de allerede da havde deres bestemte, dertil indrettede Friboliger (i Hospitalet); det hedder nemlig i Kæmnerbøgerne for Aar 1566 i Anledning af en ny Skolemesters Antagelse, at han foruden en Løn af 30 Daler skulde have »fri Kost hos den, han vorder tilskikket, med hans visse Hus og Bolig, som

¹⁾ I en Skrivelse fra Rektor til Stiftsøvrigheden (Provinsarkivet).

²⁾ Benævnelsen Konrektor forekommer dog allerede i Skole-regnskaberne for Aarene 1674 - 81, se Lund S. 104.

Skolemesteren er tilskikket; og videre lovede samme Aar Sognepræsten Hr. Rasmus »at holde Skolemesteren og Hørerer til Underholdning, Mad og Øl til redelig Spise og Nødtørft«, hvorfor han af Byen skulde have 24 Daler om Aaret. Faa Aar efter, da Hans Christensen Sthen for anden Gang tiltraadte Rektorembedet 1570, fik han, »efterdi han var bosiddende (nl. gift) og selv holdt sin Kost«, derfor 75 Mk., ligesom han lovede at tage Hørerer Rasmus til sig og give ham Kost og Underhold, hvorfor han fik andre 75 Mk. At ogsaa Hørerer (før Fundatsen var der jo kun én) havde Fribolig, ses af Raadstuebogen for 1566, hvor som Del af Hørerers Løn omtales »hans visse Hus, som Hørerer er tilskikket«, og for 1570, da der nævnes »fri Kost og fri Hus udi Hørererkammeret« (saavel dengang som senere havde Hørererne kun ét Værelse).

Saa kom Fundatsen af 1573, hvorved Skolemesteren og Hørerer (senere Hørererne) sammen med 28 Skoledisciple fik fri Kost i Hospitalet foruden Fribolig og Brændsel. For Skolemesterers Vedkommende varede det dog ikke ret længe, før Kosten blev ombyttet med Penge; thi allerede 20. Febr. 1580 fik ved et Kongebrev Rektor Albret Hansen — rimeligvis paa Grund af hans Bryllup 1578 — efter derom indgiven Ansøgning Tilladelse til at modtage Penge i Stedet for Kost, men ikke mere »end hvad en enkelt Persons Kost i Hospitalet om Aaret kunde beløbe sig til«, og dette Forhold ophørte ikke med denne enkelte Skolemester, men blev efter en Ytring i Fundatsen af 1752 (Hofman S. 119) at dømme den staaende Regel for Fremtiden.

Hørerers saavel som Disciplenes Fællesspisning i Hospitalet varede derimod, som omtalt, ved indtil 1720, da der ved et kgl. Reskript tillagdes dem Penge i Stedet for Kost, nemlig 7 Mk. 14 Sk. ugentlig til

hver af de 4 Hørere; her nævnes desuden til Rektor »af gammel Tid« 100 Rdl.¹⁾ i aarlig Løn foruden en Discipels Kostpenge. Endvidere skulde Cantor efter gammel Skik have 17 Rdl. 2 Mk. aarlig og Skrivemesteren ugentlig 1 Rdl. (betalt af Disciplenes Kostpenge, se ovenfor S. 35). Endelig fik Rektor og de 4 Hørere aarlig til Ildebrændsel af Hospitalet hver 5 Rdl.

Ved Skolernes Reduktion 1739 blev der tillagt Rektor 200 Rdl. i Løn (i Stedet for 100) og Konrektor 100 Rdl.

Disse Lønningsforhold blev atter noget ændrede ved Fundatsen af 1752, der bestemte, at for Fremtiden skulde Rektor, Konrektor og de 4 Hørere hver ugentlig have 1 Rdl. i Kostpenge; Rektor, Konrektor og Cantor skulde som tidligere have i Løn henholdsvis 200 Rdl., 100 Rdl. og 17 Rdl. 2 Mk., men desuden skulde Hørerne nu (som Erstatning for de formindskede Kostpenge) aarlig have hver en Løn af 20 Rdl. Brændselspengene blev satte til 34 Rdl. (8 til Rektor, 6 til Konrektor og 5 til hver Hører.²⁾)

Senere fik ved Reskripter af 1789 og 1790 Hørerne et Lønningstillæg, der efter Hospitalets Regnskaber udgjorde 74 Rdl. tilsammen for de daværende 3 Hørere; som Grund anføres, at det er saa dyrt at leve i Helsingør (denne endnu gældende Sandhed kommer i det hele teget ofte igen), og at Indtægterne ved Kirkerne stadig aftage. Samtidig fik Konrektoren et Tillæg af 250 Rdl. (jf. ovenfor S. 25), og endelig fik Rektor 1797 tilstaaet et aarligt Tillæg af samme Størrelse.

III. *Andel i Rentepenge.* Af Skolens Legatkapitals Renter fik ogsaa Rektor og Hørere deres Del, Rektor

¹⁾ Til hvilken Tid disse 100 Rdl. gaa tilbage, omtales ikke.

²⁾ Alle de her nævnte Aarslønninger samt Brændselspengene skulde i Modsætning til Kostpengene udredes af den ovenfor S. 15 omtalte sidste Tredjedel af Hospitalets Indtægter.

saaledes efter Herluf Trolles Gavebrev 20 Rdl. (31 Sletdaler 1 Mk.); ligeledes fik Hørerne i ældre Tid mindre Summer (6—12 Sletdaler hver) paa denne Konto; men dette synes at være ophørt 1716, idet der fra den Tid af ikke længere i Skoleregnskaberne anføres nogen Udgift af Skolens Formue til Hørerne.

IV. *Bidrag af Byen.* Før Fundatsen af 1573 paahvilede Skolemesterens og Hørernes Underhold Byen, der ikke blot, som ovenfor omtalt, sørgede for Kost og Bolig til dem, men ogsaa gav dem en vis aarlig Løn; 1566 nævnes f. Eks. i Kæmnerregnskabet 30 Daler som Skolemesterens Løn aarlig og samme Aar »50 Mark danske« som Hørerens (Rørdam S. 308 og 347). Efter Fundatsen synes efter Byregnskaberne at dømme denne Løn af Byens Kasse at være bortfalden for Skolemesterens Vedkommende, thi i den følgende Tid staar kun opført Smaabeløb dels til Vognleje og Flytteomkostninger for nyansatte Skolemestre, dels til Foræringer ved Afskedigelser, dels endelig som Gratiale for at tilholde Disciplene at »sjunge Discant« i Kirken Lørdag Aften (i Reglen 7½ Mk.). — Med Hensyn til Hørerne er Forholdet noget anderledes. Saaledes hedder det i Byens Regnskab for 1576: »Efterat nu var bleven tvende Hørere i Skolen, kan Skolens Indkomst ikke taale dennem baade (ø: begge) at belønne, hvorfor er santykt, at den ene Hører skal aarligen betales med Bys Penninge, efter hvilken Besked jeg haver betalt den Hører, her var tilforn ved Navn Oluf Pedersen og givet hannem hans Aarsløn, regnet fra Michaelis 75 til Michaelis 76 — 30 Mk.«; og 1591, da Hørernes Antal blev forøget til 3, hedder det: »Da samme Tid Ungdommen og menige Skolebørn til Lærdom, Bedste og Forfremmelse her udi Bys Skole [blev besluttet], at tage en ny Hører, ved Navn Peder Mogensen, ydermere end tilforn været haver, som skal forestaa

Sinkelektion og derudi med Vindskibelighed lære og undervise Ungdommen udi deres første Bøger, og er hannem samtykt til aarlig Løn 12 Daler, og hans Kost at have i Hospitalet hos Skolemesteren og de andre Hørere.« I Tiden derefter nævnes flere Gange i Kæmnerregnskaberne udbetalt Løn til Hørere, saaledes f. Eks. 1597: 20 Daler til en og 16 Daler til en anden (Rørdam S. 354).

I disse Ydelser maa Forklaringen søges til den Sum, som gennem hele det her omhandlede Tidsrum¹⁾ aarlig blev udbetalt Hørere og Rektor (til denne sidste i Reglen mindre end til Hørerne) af Byens Kasse, en Sum, der gennem Tiderne varierede lidt; saaledes fik ca. 1630 Rektor »i Juleoffer« 1 Rosenobel (4 Daler) og de 4 Hørere fra 16 til 9 Daler hver; 1793 fik Rektor 10 Rdl. 5 Mk. 9½ Sk. og de 3 daværende Hørere hver 15—16 Rdl. Om disse Udgifter siges det i Byregnskabet for 1772, at man ikke kendte nogen anden Grund til dem end den, at de vare blevne udbetalte saaledes fra Arilds Tid. De ere sikkert en Levning af Byens Løn til Lærerne i den tidligste Tid. For Rektorens Vedkommende kan det lille Beløb, han fik udbetalt (i Reglen 4 Daler), stamme fra det Gratiale, han i den første Tid, som ovenfor omtalt, modtog for at lede Disciplenes Discantsang Lørdag Aften; det svarer i Størrelse omtrent dertil.

V. *Accidenscr.* Skolemesterens og Hørernes Degneforretninger bestod hovedsagelig i at lede Kirkesangen²⁾ og at assistere ved Begravelser og Vielser,

¹⁾ Ogsaa i vort Aarhundrede lige til Latinskolens Nedlæggelse modtog Skolen aarlig af Byen en Sum paa godt et halvt Hundrede Daler.

²⁾ Ved en Hørers Antagelse i 1570 omtales disse Kirkeforretninger saaledes: »Han skal hver Uge gaa i Koret med Skolebørnene Morgen og Aften. naar sjunges. og det ikke for-

hvorfor de fik deres Andel af Accidenserne, som det tidligere er omtalt. Til Skolemesterens Bestillinger hørte ogsaa i den ældste Tid at prædike hver Søndag Middag for de syge i Helliggesthus (∴ Hospitalet) ¹⁾; undertiden havde han ligesom Hørerne tillige Tjeneste ved »Orgeværket«.

Disse Kirkeforretninger ophørte efterhaanden for Skolemesterens Vedkommende, medens Hørerne vedblev at fungere som Kordegne ved Olai Kirke endnu ind i vort Aarhundredes Begyndelse. Ved Skoleanordningen af 1739 fik Hørerne Offer de 3 store Høj-tider og ved Brudevielser i Kirken i Stedet for det, som de tidligere havde haft af »Omgangen« paa Højtidsaftenerne. Af dette Offer fik Cantor 4 Rdl. for hver Højtid »for at sjunge over«, det øvrige deltes mellem Hørerne.

I den følgende Tid indgav de flere Gange (saaledes 1756, 1788 og 1791) Klage til Stiftsøvrigheden over, at de i deres Egenskab af Kordegne blev forurettede med Hensyn til de dem efter nævnte Forordning tilkommende Offerpenge og Accidenser, idet Folk bleve mere og mere utilbøjelige til at betale, og deres Indtægter saaledes stadig aftog. Forskellige Bestemmelser bleve da trufne; saaledes bestemtes 1756 bl. a., at Præsterne hver Søndag før Gudstjenesten skulde oplæse den paagældende Paragraf af Forordningen, indtil Folk lærte at betale, hvad de skulde,

---

somme. Ligesaa om Onsdag og Fredag skal baade Skolemester og han være baade (∴ begge) i Kirken. Sammeledes om Søndagen og hellige Dage at gaa baade for Bogstolen i Koret.«

¹⁾ Se Rørdam S. 305 ff.; formodentlig er dette dog ophørt allerede ved Fundatsen af 1573, da det bestemtes, at Kapellanen ved Olai Kirke skulde forrette Tjeneste for de fattige i Hospitalet; det omtales heller ikke efter den Tid hos Rørdam. At Hørere undertiden prædikede, nævnes ikke blot i den ældre Tid, men endog helt ned i Slutningen af det 18. Aarhundrede.

og ved Reskript af 1788 fik Hørerne Ret til hos Menighedens offerpligtige, med ikke ofrende Medlemmer 2 Gange om Aaret selv at indkræve Degnepenge, hvis Størrelse dog maatte afhænge af Familiernes egen gode Vilje.

Naar til de her omtalte direkte Indtægter endnu føjes, at Skolemester og Hørere ligesom andre Byens Embeds- og Bestillingsmænd i al Fald til Tider vare fritagne for visse Skatter,¹⁾ saa er dermed i alt væsentligt angivet, hvori deres Indkomster bestod. Nøjere at bestemme, hvor meget Skolemesterens eller den enkelte Hørers aarlige Indtægt efter dette beløb sig til, lader sig vanskelig gøre, dels paa Grund af visse Indtægters accidentielle Beskaffenhed og dels paa Grund af de hyppige Forandringer; desuden var Pengenes Købeevne i de Tider naturligvis ikke den samme som i vor. Saa meget vil man i al Fald have set, at det ikke just var imponerende Summer, som Lærerpersonalet, særlig i de ældre Tider, havde at flutte sig med. Som et Eksempel fra en meget sen Tid skal jeg blot anføre, at i 1782 opgiver Rektor Treschow i et Brev til Stiftsøvrigheden (i Provinsarkivet) den ældste Hørers aarlige Indtægt efter 28 Aars Tjeneste, som følger. Visse Indkomster: aarlig Løn af Hospitalets og Skolens fælles Kasse 95 Rdl. 2 Mk., Byløn 16 Rdl., Degnepension 4 Rdl. 4 Mk., til Ildebrændsel 5 Rdl. — ialt 121 Rdl. Uvisse Indkomster: Offer af Menigheden paa de 3 Højtider, Accidenser af Begravelser, »Copulationer« og Barnedaab tilligemed Disciplenes frivillige Gaver — tilsammen næppe mere end 100 Rdl. Herved blev altsaa hele Lønnen ca. 220 Rdl. foruden fri Bolig paa Skolen. Man forstaar det berettigede i Rektorens Tilføjelse,

---

¹⁾ Se f. Eks. om Frihed for Kop-, Heste- og Karrosse- samt Indkvarteringsskat i Hels. Pr. 1866 S. 77 og 1870 S. 25.

at der af en saa tarvelig Løn kun kan spares lidet »for paa det allerdyreste Sted i alle Kongens Riger og Lande ej at savne det nødtørftige til Livets Underholdning«. At heller ikke Lærerboligerne vare særlig flot udstyrede, ses af følgende Antegning af Rektoren til Skoleregnskabet 1748—49: »Efterdi jevnlig hvert Aar overskydes nogle Penger, mere eller mindre, som bliver i Behold og det er bevist, at denne Skole er saa ussel og fattig paa Inventarium for Lærerne, som jeg ikke troer nogen Skole i begge Riger, da ingen Collega har til sine Camere saameget som en Ovn end sige Sengested, Bord eller Bænk, som falder en fremmed, fattig Karl saa tungt, naar ankommer, at fournere sig med alle de Ting og paa Rectoris Værelser ikkun findes to gamle Ovne, hvoraf een er over 100 Aar gl.; den anden over 150, begge revnede, farlige og hartad ubrugelige, — da forestilles de nuværende Direkteurer til skjønnsom Eftertanke, om ikke til saadan Mangel at afhjælpe med Tiden, af Overskudspengene maatte Aar efter Aar employeres noget til saa høj fornødne Tings Anskaffelse, da Begyndelsen kunde gøres med nogle af Hørernes Camere at forskaffe Ovn til, da jeg imidlertid faaer hjælpe mig til videre med nærværende.« (Lund S. 137—38.) — 1756 bevilgedes det, at der af Hospitalets Midler maatte anvendes 600 Rdl. til Reparation af Latin-skolen tilligemed Rektorboligen og Hørernes Værelser, skjønt det formentes efter Loven at paahvile Kirkerne.

Vi skulle selvfølgelig ikke her opregne Rektorerne, end sige det øvrige Lærerpersonele ved Helsingør

Skole, særlig da en Fortegnelse over dem findes trykt andensteds (se ovenfor S. 46 Note), og da de fleste af dem ere fuldstændig ubekendte Mænd¹⁾; vi ville da nøjes med til Slut lidt nærmere at omtale de 2 interessanteste Rektorer ved Skolen, de ovenfor lejlighedsvis nævnte: *Hans Christensen Sthen* (Sthenius, fra Roskilde) og *Albret* (el. *Albert*) *Hansen* (fra København). De høre begge til Slutningen af 16. Aarhundrede, og deres Liv frembyder flere Lighedspunkter. Saaledes vare de for det første begge to gifte, hvilket paa den Tid var en Sjældenhed blandt Skolemænd, idet den ugifte Stand ansaas for mest passende for deres Stilling (Hørerne maatte overhovedet ikke være gifte og kunde paa Grund af Forholdene heller ikke være det), et Forhold, der vel ogsaa skrev sig fra deres knappe Kaar og deres Stillings Midlertidighed.

H. Chr. Sthen giftede sig 1567 paa en Tid, da han i øvrigt ikke var Rektor (se ovenfor S. 46); i Kæmnerregnskabet for bemældte Aar staar opført Udgift til »en fed Stud« som Byens Bryllupsgave til ham. Hans Ægteskab blev velsignet med 16 Børn, hvoraf dog de 8 vare døde 1580. Albret Hansen blev gift 1578, i hvilken Anledning følgende Post findes i Kæmnerregnskabet: »Efter Borgmesteres og Raads Befaling købte jeg 4 Fjerdinger Oksekød, som bleve forærede Skolemester Albret Hansen til hans Bryllupskost; vejede tilsammen 20 Lispund. Gav jeg 10 Mk.«

Vistnok i 1580 bleve begge samtidig »vocerede« til København og tog Magistergraden der, ved hvilken Lejlighed Byen Helsingør forærede dem tilsammen 3 Rosenobler (à 4 Daler). Sthen var Rektor 1565—66 og 1570—73 (el. 1574), derefter alene Kapellan til 1583, da han blev kaldet som Præst til Malmø († 1610).

---

¹⁾ Enkelte mere fremragende Rektorer fra den nyere Tid ere allerede blevne omtalte i Forbigaaende.

Han skildres som en meget begavet og aandrig Mand, vel bevandret i verdslige og gejstlige Videnskaber, afholdt Selskabsmand, fortræffelig Taler og Digter. Han har efterladt sig ikke faa Skrifter (se Rørdam S. 320 ff.) og indtog den første Plads blandt sin Tids Salmedigtere; flere af hans Salmer ere endnu brugelige, som »Den lyse Dag forgangen er« og »Du Herre Christ min Frelser est.«

Ogsaa A. Hansen var Salmedigter, om end i mindre Maalestok. Han var Rektor 1576—81, blev senere Hofpræst hos Frederik II. og Christian IV. og tilsidst Biskop i Aarhus, i hvis Domkirke han ligger begravet († 1593); han omtales bl. a. som »præstantissimus et cordatus vir«, medens han ikke synes at have siddet inde med særlige Betingelser som Skolemand, som det fremgaar af de ovenfor (S. 32 ff.) omtalte Excesser under hans Rektorat.

Endnu ét havde disse 2 Mænd tilfælles, nemlig at de begge med deres Disciple offentlig lod opføre *Skolekomedier*, ligesom i al Fald Sthen selv var Forfatter af saadanne; de ere overhovedet de eneste Rektorer i Helsingør, om hvilke dette nævnes.

Den saakaldte Skolekomedie¹⁾ opstod efter Reformationen som en Levning paa én Gang af Middelalderens religiøse, i Kirkerne opførte Dramaer (»Mysterier«), i Forbindelse med hvilke stod de mere allegoriske og belærende »Moraliteter«, og de middelalderlige kaade Fastelavnsspil. Da nu dertil ved Reformationen kom en nyvakt Interesse for den klassiske Oldtid, kom det snart i Brug, at de lærde Skolers Elever (eller i København Studenterne) opførte Skuespil paa Latin, dels Plautus' og Terents'

¹⁾ Se herom f. Eks. Troels Lund: Danmarks og Norges Historie VII S. 196 ff. med de der anførte Henvisninger, P. Hansen: Den danske Skueplads I S. 33 ff. og Odense Skoleprogram 1871 S. 33 ff.

Komedier, dels Stykker af nyere Forfattere med Emner hentede fra den græsk-romerske Oldtid; disse opførtes vel i Almindelighed indenfor Skolens Vægge for en mindre Kreds og havde den særlige Opgave at øve Disciplene i Brugen af det latinske Sprog. Men snart gik man et Skridt videre, idet man offentlig for et større Publikum opførte Stykker paa Dansk, snart af bibelsk (men ikke derfor altid særlig moralsk), snart af moraliserende eller ogsaa overstadig kaad Indhold. Disse Forestillinger fandt Sted paa Helligdage eller i Anledning af større Højtideligheder (f. Eks. vedrørende Kongehuset) i Kirken, paa Raadhuset eller (om Sommeren) paa en aaben Plads som Raadhuspladsen eller Kirkegaarden. Naturligvis var Sceneriet meget simpelt (et Plankeværk kunde f. Eks. tjene til Skillerum), Handlingen var næppe antydet, men derimod lagdes der Vægt paa det pragtfulde og stadselige, navnlig i Kostumer; ogsaa de kvindelige Roller spillede af Disciplene, og Dialogen var iblandet med Sang og Dans. I Reglen var Rektor selv Instruktør og Regissør eller spillede selv med.

Det var særlig Frederik II. og hans Dronning Sophie, der interesserede sig for disse Skuespil, som bleve opførte for dem paa deres Rejser rundt i Landet, eller som de selv lod opføre ved Hoffesterne. Under denne Konge falder da deres Glansperiode, og det er ogsaa under ham, at vi træffe dem i Helsingør.

Om de 2 omtalte Rektorer kan det nemlig ses af Kæmnerregnskaberne, at de lod Skuespil eller, som det hedder, »Lege og Spektakler« opføre, idet der af Kæmnerkassen udbetaltes dem Smaagratialer for deres Umage til Publikums Forlystelse. Hvad saaledes H. Chr. Sthen angaar, saa opførte han allerede Skuespil, mens han første Gang var Rektor, og dette fortsattes under hans andet Rektorat: i Fastelavn 1571 »agerede« han »tvende Lege«, Aar 1572 »en Leg eller Spektakel«

paa Raadhuset, 1573 »udi Pindse Helligdage et Spektakel eller Leg paa Kirkegaarden« og endelig 1574 »en Leg eller Spektakel med hans Skolebørn paa Raadhuset«. Til A. Hansen staar paa samme Maade i Kæmnerregnskabet for 1580 opført en Dusør »for den Historia, han med sine Personer agerede nu forgangen Sommer Anno 1580«. Hvilke Stykker der ved disse Lejligheder blev opført, vide vi ikke, men det er ikke usandsynligt, at i al Fald nogle af dem ere forfattede af dem selv; i det mindste kende vi ét Stykke, som er forfattet af Sthen, kaldet Kortvending (Kortt Wendingh) og henhørende til de saakaldte Moraliteter.¹⁾ Stykkets Motto og Indhold er Lykkens Omskiftelighed, og Kortvending er Navnet paa en fantastisk Person, der leder Handlingen, for saa vidt som der overhovedet kan være Tale om Handling, thi Stykket bestaar af lutter Enetaler af Folk af forskellig Stand og Kaar, der træde frem efter hverandre og skildre deres Forhold. I første Akt (der er 3) fremtræde en efter en forskellige rige og overmodige Mennesker, en Greve, en Kannik, en Munk, en Sognepræst, Krigsmand, Borgmester osv., og gøre sig til af deres Lykke. Mellem hver af dem træder saa Kortvending frem og spaar dem ilde. I anden Akt viser sig paa samme Maade en Række fattige, fortrykte Mennesker, en fattig Ridder, en Skriver, en Kapellan, en Pebling osv., der klage over deres Kaar, og hvem Kortvending lover Forandring til det bedre. Saavel mellem første og anden som mellem anden og tredje Akt skulle alle Personer danse og synge »og giørre

¹⁾ Se P. V. Jakobsen i Histor. Tidsskr. V S. 495 ff. og Troels Lund l. c.; hele Stykket er aftrykt af Birket Smith i Danske Samlinger I S. 182 ff., hvor det fylder ikke mindre end 104 Sider; hist og her staar i Margenen tacetur og dicetur til Betegnelse af Stykker, som kunde overspringes ved Opførelsen, for at det ikke skulde blive for langt og trættende.

thenem glade«. I tredje Akt sker saa Forandringen, idet alle Personer bytte Klæder (»clam spectatoribus«), de rige med de fattige og omvendt, hvorefter de atter træde frem en for en og enten klage eller juble over Forandringen. Tilsidst siger Kortvending (før Epilogus slutter Stykket):

Her wiill alltt werden omskiffthelig werre,
 Som wy aff thenne leg monne lerre,
 Men wdj hymmelen er euuig glede
 Guds kierre børn euindellig rede;
 Hoes liiffsens fader er allting fast,
 Ther bliiffuer ingen ting omkast,
 Ther er løst euindellig att werre
 Vdj glede og frygd oc icke herre.
 Tencker sellff tiill, om i viille diidtt,
 Slaar icke tiill werden ethers liidtt,
 Beder trolig gud, som magtt ligger paa,
 Att wy mue alle hymmerig faa!

I det store holdt Skolekomedien sig til Midten af det 17. Aarhundrede, om end man endnu langt senere finder enkelte Eksempler derpaa. Hvad der bidrog til at fortrænge den, vare udenlandske Trupper af Gøglere eller professionelle Skuespillere og Smagen for Balletter og Skuespil paa fremmede Sprog. Allerede 1585 besøgte Helsingør af en engelsk Trup, der gav Forestillinger i Raadhusgaarden, og at Publikum har været lystent nok efter at se dens Præstationer, af hvilken Art de nu end vare, ses af en Udgiftspost i Helsingørs Regnskab »Til Istandsættelse af det Plankeværk, som Folk rev ned, den Tid de Engleske legte i Raadhusgaarden.«

Kapitel V.

Skolen i Kongensgade.

I Aaret 1806 købtes den nuværende Skolebygning (hvoraf dog den bageste Del senere er tilbygget) for 11000 Rdl., og Flytningen fra Klosteret foregik det følgende Aar; som Godtgørelse for den ældre, nu til Hospitalet overladte Skolebygning skulde Hospitalet i Følge kgl. Resolution aarlig betale Skolen 300 Rdl.; den daværende Rektor, Professor Møller, fik desuden Lov til for sin Levetid at beholde den gamle Rektors have paa Hjørnet af Hestemøllestræde og »Alleen«.

Den nye Skolebygning var bleven opført til privat Brug i Slutningen af forrige Aarhundrede og havde indtil Udgangen af 1806 tilhørt og været beboet af en Oberst og Kammerherre Hauch, der var Kæmner ved Øresunds Toldkammer og i Aarene 1800—1807 Præsident for Helsingørs Magistrat. Nederste Etage indrettedes til Bolig for Rektor, der ogsaa ved denne Bygning havde en mindre Have, stødende op til hans private Gaardsrum (begge hovedsagelig paa den nuværende Legeplads' Areal). Øverste Etage (5 Værelser paa Rad, de samme, som endnu findes i den gamle Del af Bygningen) benyttedes til Undervisningen.

Med Hensyn til Delingen af Hospitalets og Skolens fælles Formue blev der af Direktionen for Universitetet

og de lærde Skoler samt Stiftamtmanden og Biskoppen over Sjællands Stift under 31. December 1819 affattet et Regulativ, der 31. Maj 1820 fik kgl. Stadfæstelse. Efter dette fik Hospitalet $\frac{5}{9}$ og Skolen $\frac{4}{9}$ af Hospitalets Indtægter (med Fradrag af de Hospitalet alene tilhørende Kapitaler, Legater o. l.). Begge Stiftelser skulde udrede de fælles Udgifter, som Løn til Regnskabsføreren, Skatter, fælles Pensioner o. desl., efter Forholdet $\frac{4}{9}$ og $\frac{5}{9}$, hvorimod hver af dem disponerede frit over Resten. Ved hvert Kvartals Slutning skulde Hospitalet udrede til Skolen:

1. Af de fælles Indtægter: Den Skolen tilkommende Del af det Overskud, som maatte have i Behold, efter at de fælles Udgifter vare udredede, med mindre noget af Beholdningen uundgaelig maatte behøves til at dække løbende Udgifter i det følgende Kvartal.

2. Af Hospitalets egne Indtægter: 75 Rdl. som Godtgørelse for den Hospitalet overladte Skolebygning (jf. ovenfor).

Administrationen af den fælles Formue vedblev at være som tidligere, men Skolen havde sin egen Økonomi og Regnskabsførelse, ganske uafhængig af Hospitalet; den eneste Forbindelse med dette var en Fællesfond af Kapitaler under Hospitalets Bestyrelse, men efterhaanden som disse Kapitaler indkom, blevede delte efter Forholdet $\frac{4}{9}$ og $\frac{5}{9}$ og derefter udsatte igen særskilte; herved voksede altsaa Skolens Kapitalmasse. Dette Forhold finder i øvrigt Sted endnu. — Ved Skoleanordningen af 1809 bestemtes det, at der ved hver Skole skulde oprettes en Stipendiefond af alle private Legater, som saa vidt muligt og nødvendigt skulde suppleres af Skolens øvrige Indtægter. Efter Schack S. 341 skulde der i Følge Universitetsdirektionens Bestemmelse hertil af Helsingør Skoles Kasse aarlig udredes 240 Rdl. Men da samme Di-

reaktion i 1827 ønskede Stipendiefonden reguleret, foreslog Forstanderskabet, at Stipendiefonden fastsattes i en rund Sum til 6000 Rdl. Denne Sum blev derfor draget fra Skolens Kapitalmasse og i 1835 udlagt i 4 Panteobligationer, der lød paa dette Beløb og erholdt Paategning om deres særskilte Bestemmelse.

Skolens Indtægter og Formue paa denne Tid vare da følgende (Schack S. 340):

1. 4 Kongetiender, nl. af Fodby, Drøsselberg, Slangerup og Udesundby Sogne (tilsammen et Kornbeløb af ca. 28 Td. Rug, 498 Td. Byg og 37 Td. Havre).

2. Degnepensioner (78 Rdl. 64 Sk.)

3. $\frac{1}{9}$ af Hospitalets Indtægter (dengang c. 2500 Rdl. aarlig).

4. Skolens Kapital (ved Ugangen af 1837 ca. 18,500 Rdl. foruden en Stipendiefond paa noget over 6000 Rdl.).

5. Jordskyld (1 Rdl. 24 Sk.).

6. Af Byens Kasse: 58 Rdl. 21 Sk. aarlig.

7. Af Olai Kirke: 56 Rdl. 64 Sk. aarlig¹⁾.

8. 300 Rdl. aarlig fra Hospitalet for den gamle Skolebygning.

Disse Indtægter vare imidlertid ikke tilstrækkelige til at dække Skolens Udgifter, og den almindelige Skolefond (oprettet ved Resolution af 1807 og bestemt til at udligne den store Forskel mellem de enkelte Skolers Formuesforhold) maatte derfor forstrække den med betydelige Tilskud, der i Femaaret 1831—35 gennemsnitlig beløb sig til 1600 Rdl.²⁾

Skolen var paa denne Tid meget lille; medens

1) Denne Afgift stammer antagelig fra de ovenfor S. 14 omtalte Indtægter fra Kirken, der paa en eller anden Maade ere blevne noget forøgede.

2) Se Selmer: Akademiske Tidender 1836—40 S. 277.

der saaledes i Begyndelsen af Rektor Meislings¹⁾ Styrelsestid (1826—39) havde været over 50 Elever, var dette Antal, tildels paa Grund af Rektorens uheldige Egenskaber, gaaet i den Grad ned, at Skolen ved Nedlæggelsen 1839 kun havde 3 Elever!²⁾ Da nu tilmed Tidens Aand gik i Retning af Realvidenskaberne, kunde Skolen ikke undgaa sin Skæbne: I 1838 udkom en kgl. Resolution om *Helsingør Latin-skoles Nedlæggelse* (sammen med Latinskolernes i Nakskov og Nyborg) med Skoleaarets Udløb *30te September 1839*³⁾.

¹⁾ Det var under denne Rektor, at Skolens mest berømte Elev, H. C. Andersen frekventerede den, idet han fulgte med Meisling fra Slagelse til Helsingør 1826. Det Aar, han tilbragte her, var ikke lysteligt for den dengang 21-aarige unge Mand; han blev med sit kejtede og underlige Væsen, der var parret med stor Forfængelighed, udlet og betragtet som en Sinke af sine Kammerater og haanet og spottet af den ikke særlig pædagogisk anlagte Rektor. Allerede 1827 fik han da Lov til at komme til København. Under hans Ophold i Helsingør bleve »Nytaarsnat« og »Det døende Barn« til, af hvilke navnlig det sidste Digt vandt fortjent Anerkendelse (dog ikke hos Rektoren!) og først bidrog til at henlede Opmærksomheden paa ham. Se nærmere herom i Andersen: Mit Livs Eventyr S. 70 ff. og i hans Biografi i Dansk biografisk Lexikon. O. Lund ofrer i »Nogle Skoleminder« nogle Sider (256 ff) paa Forholdet mellem Andersen og Meisling.

²⁾ Se Secher: Danmark i ældre og nyere Tid II S. 118. For Resten var paa den Tid Latinskolernes Frekvens i det hele ringe, da der Landet over kun kom gennemsnitlig 45 Disciple paa hver Latinskole (Paludan S. 130).

³⁾ Det hjalp ikke, at der i Efteraaret 1837 blev indgivet et Andragende til Direktionen fra en Del af Helsingørs Indvaanere, om at Skolen maatte blive bibeholdt, og i Foraaret 1838 et lignende fra Byraadet. Ogsaa i „Helsingør Avis“ for 2. og 5. Aug. 1839 fandtes et Par Indlæg, der højlig beklagede en Nedlæggelse af Skolen. Det kan her tillige anføres, at da Rektor, Prof. Møller døde i Aug. 1825, stod Rektoratet ledigt til Maj 1826, hvortil Grunden angives at være den, at Direktionen for

Skolens Formuesforhold bleve derefter ordnede paa følgende Maade. Til Helsingør By henlagdes:

1. Skolebygningen med Inventar, Bibliothek og Apparater.

2. Jordskyld, Accidenser og hvad andet der hidtil af Byen, dens Kirker eller Indvaanere var betalt aarlig til den lærde Skole (anslaaet til 116 Rdl. 13 Sk.)

3. Skolens Andel ($\frac{1}{9}$) af Hospitalets Indtægter (ca. 2500 Rdl. aarlig).

4. Halvdelen af Stipendiefonden (c. 3000 Rdl.).

Derimod forbeholdtes Skolens øvrige Indtægter det lærde Skolevæsen, navnlig den halve Stipendiefond, samtlige Skolens øvrige Kapitaler, de 300 Rdl. aarlig fra Hospitalet for den gamle Skolebygning, Skolens Kongetiender og Degnepensioner, altsaa Numrene 1, 2, 4 (undtagen den halve Stipendiefond) og 8 i ovennævnte Fortegnelse (S. 63.) Disse Indtægter bleve alle henlagte til Frederiksborg lærde Skole, og Afleveringen fandt (rimeligvis) Sted Søndagen den 29de September 1839 i Helsingørs lærde Skoles Lokale (Lund S. 165).

Helsingørs højere Realskole 1843—1883. Saavel inden den lærde Skoles Nedlæggelse som under de derpaa følgende Forhandlinger om Organisationen af den Skole, som skulde træde i den nedlagtes Sted, blev der fra Kommunalbestyrelsens Side til Ministeriet gentagende og indtrængende udtalt Ønske om, at den nye Skole maatte blive indrettet til at meddele baade lærd og real Undervisning. Da dette imid-

---

Universitetet og de lærde Skoler i længere Tid havde paatænkt at lade en Del lærde Skoler nedlægge, og deriblandt enten Frederiksborg eller Helsingør, alt som Rektoraterne bleve ledige; dengang blev det dog ikke til noget.

lertid dengang var noget nyt¹⁾, blev Andragendet nægtet, og ved Resolution af 14. April 1843 oprettedes da Helsingørs *videnskabelige Realskole*. Det bestemtes, at hvad der efter Afholdelsen af Skolens Udgifter blev tilovers af de Byen fra den nedlagte Skole tilfaldne Indtægter, skulde opsamles til en Reservefond, *Realskolefonden*, hvilken endnu eksisterer. Skolen stod under Kommunalbestyrelsens Tilsyn og (fra 1848) Kirke- og Undervisningsministeriets Overbestyrelse, men var en *privat* Skole, idet Bestyreren selv oppebar Skolepengene og bestred alle Skolens Udgifter, mod at der aarlig tilstodes ham et Tilskud af Byen af 1500 Rdl. foruden fri Afbenyttelse af Skolebygningen med den deri værende Bestyrerbolig.

Skolen bestod først af 4 toaarige Klasser med 7 Timers daglig Undervisning (4 Formiddags- og 3 Eftermiddagstimer med Undtagelse af Lørdag Eftermiddag, der var fri), men dette Forhold ændredes faa Aar efter, saaledes at der blev 8 etaarige Klasser (hvoraf dog ofte flere paa Grund af det ringe Antal Elever i de øverste Klasser vare slaaede sammen), og at Skoletiden blev samlet om Formiddagen fra Kl. 8 til 3 og atter snart efter indskrænket til 6 Timer (Kl. 8—2). 1852 udkom Skolens første Aarsprogram, 1856 fik den en ny, af Ministeriet approberet Undervisningsplan, og 1859 blev der første Gang afholdt Præliminæreksamen ved den²⁾.

I denne Skikkelse bestod Skolen til 1883, da den samtidig med den nuværende Bestyrer, Hr. Professor Krügers Tiltrædelse blev omdannet til den nu bestaaende *Helsingør Latin- og Realskole*; denne blev

¹⁾ I øvrigt havde den lærde Skole i dette Aarhundrede haft 2 Klasser for ikke-studerende, der særlig lærte Engelsk og Naturhistorie i Stedet for de klassiske Fag.

²⁾ Se om alle disse Forhold Hels. Pr. 1852 S. 3 ff. og Lindes Meddelelser om det lærde Skolevæsen 1857—78, 2 S. 564 ff.

en rent kommunal Skole med fast Gage for saavel Bestyrer som Lærere.

Allerede før denne Omdannelse var Skolebygningen bleven udvidet ved en Tilbygning, da dens Lokaler efterhaanden vare blevne for smaa; saaledes havde ikke blot Skolens Samlinger maattet tage til Takke med uhensigtsmæssige og indskrænkede Lokaler, men man havde endog en Tid været nødsaget til at dele det største Klasseværelse i 2 mindre ved en Skillevæg, der blev opstillet ved hvert Skoleaars Begyndelse og atter taget ned umiddelbart før Hovedeksamen, og derefter havde man for at undgaa dette benyttet et Entréværelse til Klasseværelse¹⁾. Der blev derfor i 1877—78 opført en Tilbygning til den oprindelige Bygning paa en Plads, der var indvunden ved Nedrivning af Skolens gamle Gymnastikhus²⁾ og ved Købet af et Stykke Jord fra den tilstødende Ejendom. I denne nye Bygnings nederste Etage fik Bibliotheket sin Plads, og desuden blev der indrettet Bolig for en af Skolens Lærere, der skulde føre Tilsyn med dette. Ovenpaa bleve Skolens øvrige Samlinger anbragte (i det Værelse, hvor de endnu findes), og ved Siden af fik øverste Klasse sit Lokale.

Kort efter Skolens Omdannelse i 1883 føjedes en Forberedelsesskole til de øvrige Klasser, ligesom ogsaa hele Skolebygningen fra da af blev benyttet til Undervisningslokaler.

---

¹⁾ Se Hels. Pr. 1879 S. 28. Det er ligeledes blevet mig mundtlig meddelt, at man allerede i Slutningen af den lærde Skoles Tid af Mangel paa Plads havde maattet leje 3 Værelser i Hospitalsbygningen (den nordlige Længe).

²⁾ Paa dettes Plads havde der tidligere staaet en Hestestald og Vognremise, stammende fra Bygningens oprindelige, private Brug.

Paa det nuværende Tidspunkt har Skolebygningen som saadan ikke nogen lang Levetid tilbage; den lider ogsaa, skønt den i og for sig ikke kan siges at være særlig gammel, af saa mange Svagheder, at den næppe vil blive savnet hverken af Lærere eller Elever, naar Skolen i en nær Fremtid flyttes til den nye, smukke Bygning, som Helsingørs Kommune har ladet opføre til dette Brug ved Kongevejen.